

Teorie řízení

PEF ČZU PRAHA

JIŘÍ FIEDLER, KATEDRA ŘÍZENÍ

DONELLY, J.- GIBSON, J. - IVANCEVICH, J.: MANAGEMENT, GRADA
HRON, J.: TEORIE ŘÍZENÍ, PEF ČZU PRAHA, 2006
HRON, J. – MACÁK, T.: DOVEDNOSTI V ŘÍZENÍ, PEF, ČZU PRAHA, 2014
KOONTZ, H. – WEIHRICH, H.: MANAGEMENT, VICTORIA PUBLISHING
VODÁČEK, L.- VODÁČKOVÁ, O.: MANAGEMENT, MANAGEMENT PRESS
KŘÍŽ, J. – ZÁKLADY ŘÍZENÍ, PEF, ČZU PRAHA, 2015

Co je to řízení?

- subjektivní, cílevědomá činnost lidí;
- objektivně nutná;
- poznává a využívá objektivní zákonitosti přírody a společnosti;
- na jejich základě pak stanovuje: cíle, prostředky, průběh a kontrolu stanovené činnosti.

Úspěšně řídit znamená: znát, mít pravomoc, chtít a stačit.

Co je to řízení ?

S.M. Silverstein:

„Řízení je nejstarší umění a nejmladší povolání.“

„Řízení je dosahování cílů prostřednictvím jiných lidí.“

Andrew Carnegie (1835 – 1919)

- americký průmyslník, obchodník, podnikatel a filantrop

Co je to řízení ?

Existují 3 základní podmínky, aby mohlo řízení lidí proběhnout:

- řídicí systém musí být **schopen** informaci **vyslat**.
- řízený systém musí být **schopen** informaci **přijmout**.
- řízený systém musí být **ochoten** informaci **přijmout**.

Kybernetika

....analytické studium homomorfismu sdělování a řízení v organismech, mechanismech a společnostech (Wiener)

....předmětem zájmu jsou dynamické systémy, jejichž chování je určité, pravidelné a reprodukovatelné, systémy s cílovým chováním (Ashby)

....objektem zkoumání jsou složité dynamické soustavy, předmětem jsou informační procesy, které vypovídají o jejich chování (Kobrinskij)

....obecná věda o řízení a regulaci soustav skládající se z rozmanitých prvků určitým způsobem navzájem spojených (Lange)

Kybernetika

Norbert Wiener – americký matematik, považovaný za zakladatele kybernetiky (1894 – 1964)

William Ross Ashby – britský průkopník teorie systémů (1903 – 1972)

Natan Jefimovič Kobrinskij – ruský teoretik v oblasti matematické ekonomiky a kybernetiky (1910 – 1985)

Oscar Lange – polský vědec v oblasti ekonomické kybernetiky (1904 – 1965)

Kybernetika

André Marie Ampère (1775 – 1836)

- *„Kybernetika je věda, která umožňuje lidem těšiti se mírem (položka č.83).“*

Norbert Wiener (1894 – 1964)

- *„Kybernetika neboli řízení se zabývá sdělováním v živých organismech a strojích.“*

Kybernetika

---

vývoj kybernetiky:

- změna technické základny kybernetiky (rychlost operací, malá poruchovost, nízká cena)
- konstrukce ústrojí, která se sama zdokonalují (schopnost přizpůsobit se podmínkám, které se mění)
- ústrojí, která nedostávají od člověka program činnosti, ale pouze program pro vypracování programu
  - *kritici kybernetického přístupu (K.Čapek)*

Kybernetika

---

oblasti kybernetického zkoumání:

- **teoretická** – zahrnuje obecnou teorii systémů, teorii informace, teorii algoritmů
- **technická** – obsahuje teorii regulace, teorii automatů, regulační zařízení, samočinné počítače
- **aplikační** – představují využití teoretické a technické kybernetiky v nejrůznějších vědních disciplínách

Metody kybernetiky

---

metoda černé schránky

- empirické působení podnětů na systém, jehož strukturu nelze dostupnými prostředky poznat a při níž je vyvozována závislost mezi jednotlivými podněty a reakcemi, metoda pokusů a omylů

metoda analogií

- poznávání struktury a chování sledovaných systémů na základě poznatků o struktuře a chování podobných systémů

metoda modelování

- poznávání struktury a chování systémů pomocí modelu, v němž je systém zobrazen pomocí prostředků, které umožňují napodobit podstatné vlastnosti

Vztah model - systém

---

vztah izomorfní

- nejúplnější, nejpřesnější
  - prvku systému odpovídá právě jeden prvek modelu
- a naopak
- chování systému je shodné s chováním modelu
  - věcná odlišnost, ale funkční totožnost

vztah homomorfní

- jednomu nebo více prvkům systému odpovídá jeden prvek modelu
- chování modelu je podmnožinou chování systému

Základní termíny kybernetiky

- **informace**
- **řízení**
- **system**
- **kvantifikace**

Kybernetika a informace

---

kvalitativní charakteristika

a) vztah informace a systému

- informace existuje pouze v souvislosti se systémem, jehož činnost ovlivňuje

- tzn. že systém je:

- **schopen informaci přijmout**
- **schopen se podle ní řídit**
- **je motivován (ochoten) se podle ní řídit**

Kybernetika a informace

---

kvalitativní charakteristika

b) výběr z adekvátní variety

- informace závisí na množině (varietě), z níž byla vybrána

VARIETA

- množina stavů systému, jeho transformací, činností, chování a znaků
- vyjadřujeme ji počtem prvků (n) nebo v bitech.

Kybernetika a informace

---

kvantitativní charakteristika

- číselné zmenšení neurčitosti v systému po přijetí určitého sdělení

- jednotkou kvantitativní míry informace je **1 bit = $\log_2 2$** .
- **1 bit** = takové množství informace, které odstraňuje neurčitost mezi dvěma jevy, jež mohou nastat se stejnou pravděpodobností
- množství této informace

$$I = H - H_i$$

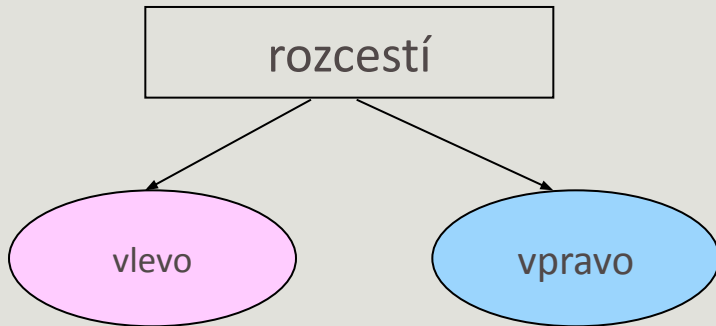
H – množství informací před přijetím sdělení

H_i – množství informací po přijetí sdělení

Množství informace

Počet „bitů“ – případ 1

rozcestí:

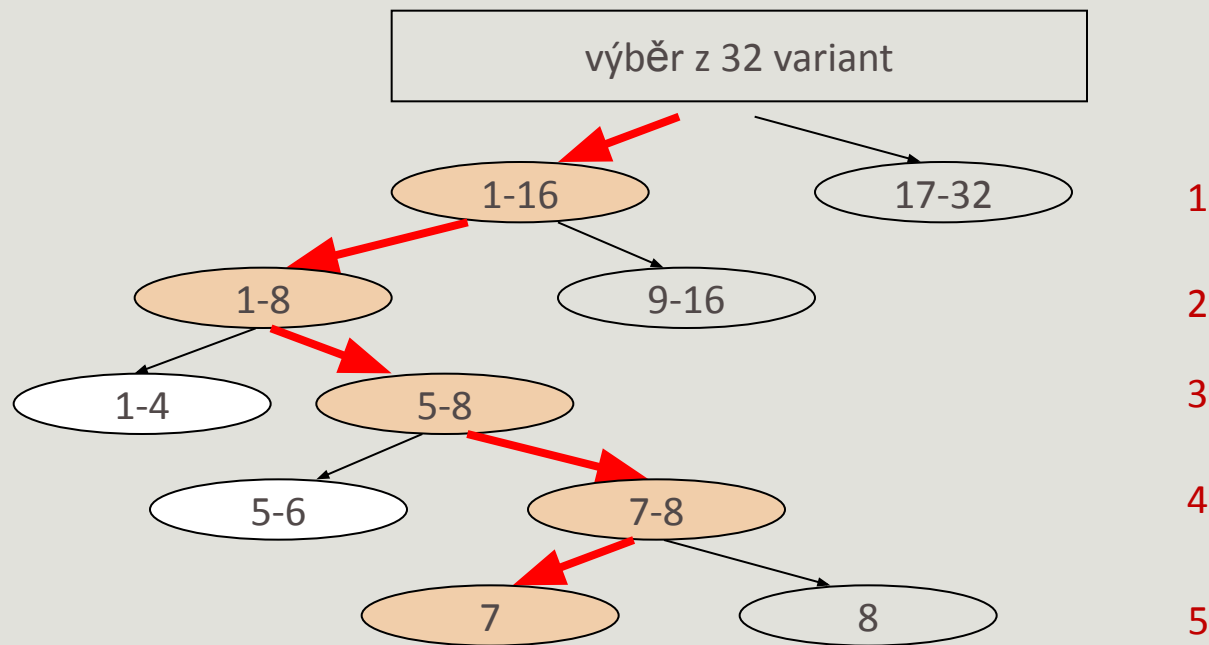
2 varianty (vlevo – vpravo)

informace = 1bit k rozhodnutí

$$\log_2 2 = 1$$

Množství informace

Počet „bitů“ – případ 2

$$\log_2 32 = 5$$

- řízení jako informační působení
- řízení jako činnost
- řízení jako proces

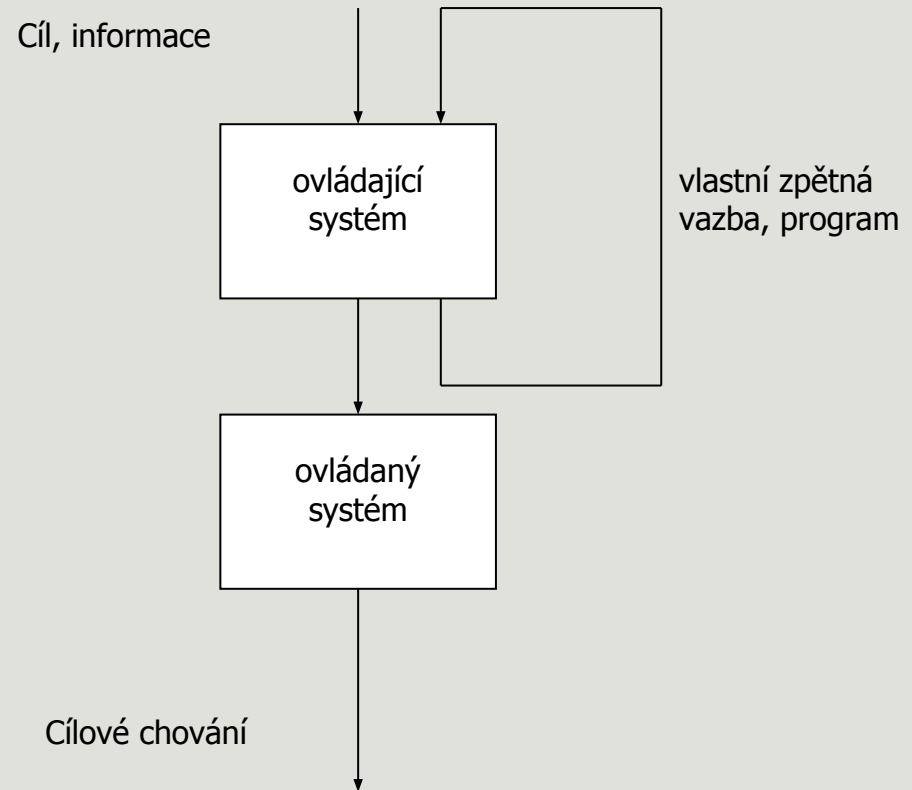
- řízení jako informační působení

- ovládání
- řízení
- regulace

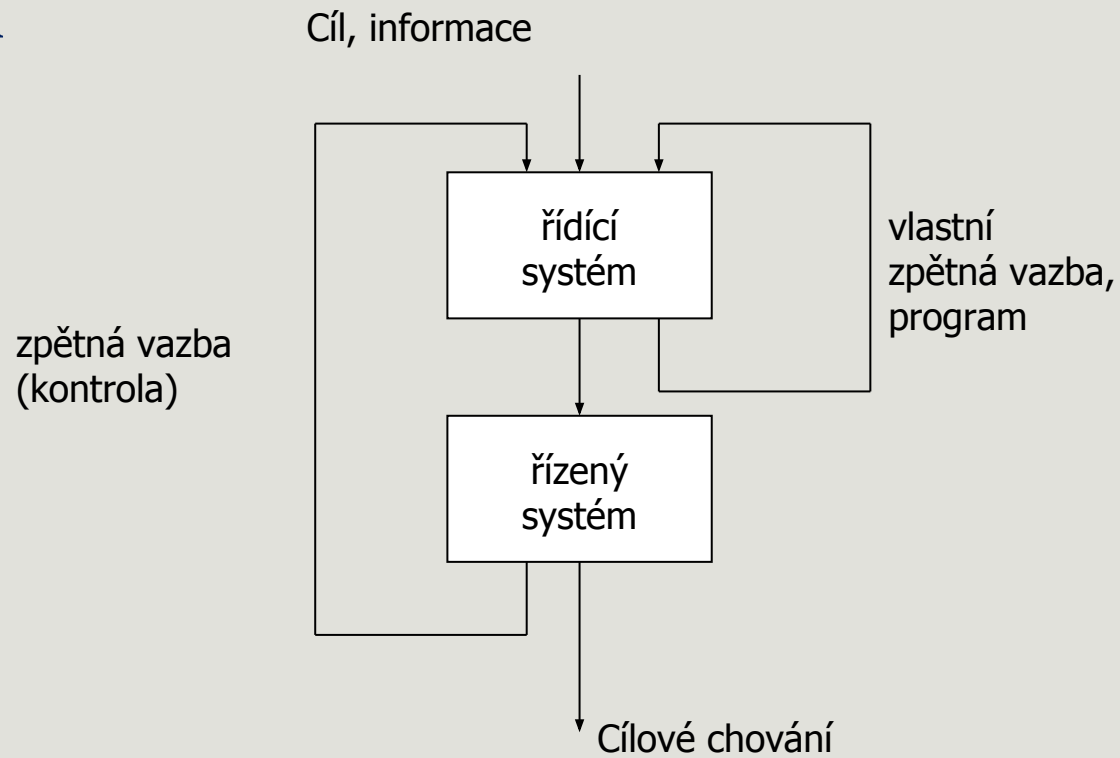
- řízení jako informační působení

ovládání

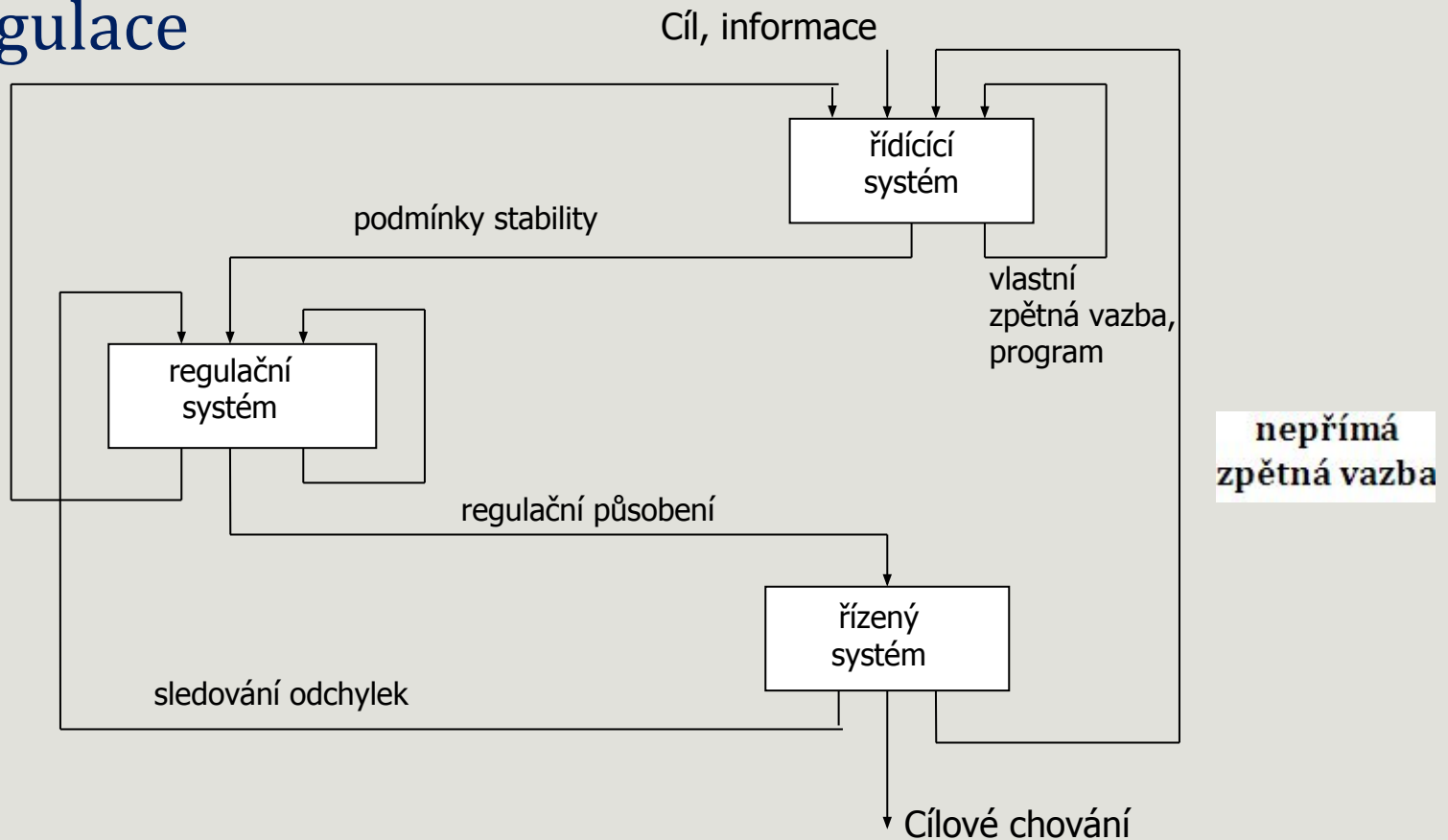
- řízení jako informační působení

řízení

- řízení jako informační působení

regulace

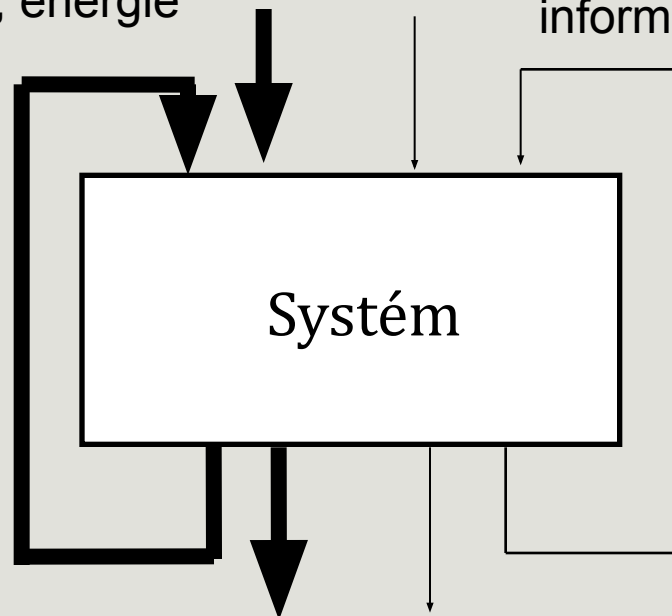

- řízení jako činnost

---

prostředky, suroviny, energie

informace

hmotně
energetické; „co“

informační; „jak“

- řízení jako proces

věcné hledisko

stadia cyklu řízení	fáze procesu řízení		
	plánování	organizování	operativní řízení
informace	I	I	I
rozhodování	R	R	R
ovlivňování	O	O	O
kontrola	K	K	K

časové hledisko

System

---

system = abstraktní pojem, který lze definovat na každém reálném objektu.

definujeme prvky (A) a vazby mezi nimi (R) = *struktura systému*

- **$S = \{A, R\}$**
- **prvky** – schopnost utvářet vazby, valence prvku.
- **vazby** – charakteru látkového (hmotného), energetického, informačního, smíšeného.

spojení systému s prostředím vstupy (x - podněty) a výstupy (y - reakce)

Co je to systém?

---

charakteristika systému

- konečná množina prvků navzájem propojená konečnou množinou vazeb kdy je toto spojení podřízeno určité účelové funkci

vztah objekt – systém

- systém je určitou abstrakcí reálného objektu.
- lze jej definovat při respektování vytčeného cíle určitými prvky a vazbami mezi nimi při vykazování určité účelové funkci.
- na jakémkoliv objektu můžeme zavést systém (systémy)

Co je to systém?

---

systemový přístup

- zkoumání objektu našeho zájmu jako interakční sítě prvků, kde do popředí vystupují souvislosti a vztahy
  - komplex vzájemně spjatých prvků a funkcí
  - jednota s okolím
  - může být současně prvkem systému vyššího řádu
  - prvek může být systémem nižšího řádu
-
- elementarismus
  - funkcionalismus

Složitost systému

---

počet prvků

počet vazeb

vztah mezi počtem prvků a vazeb

typ prvků

typ vazeb

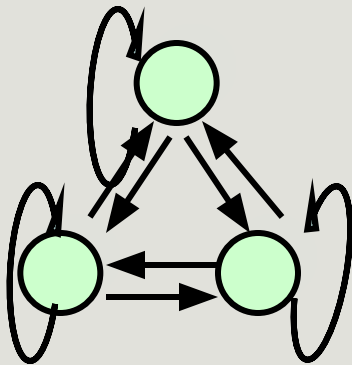
Struktura systému

---

složitost

- vztah mezi počtem prvků a vazeb

$$[n - 1, n^2]$$

minimálně $n - 1$

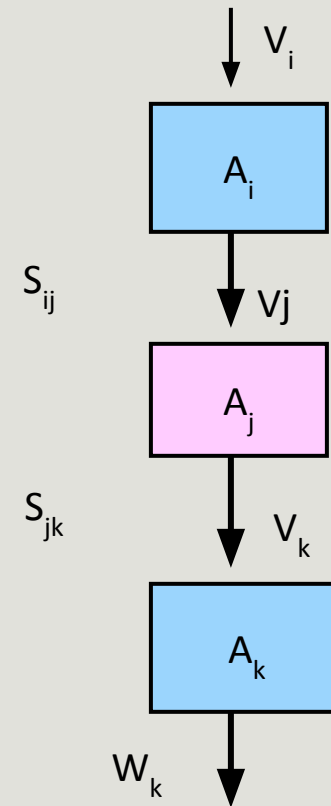
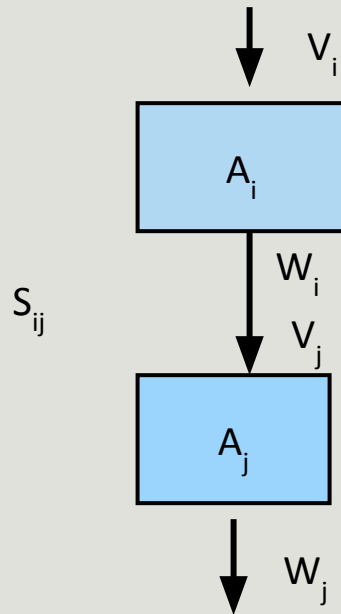
maximálně n^2

Struktura systému

---

otevřené vazby sériové

- přímá - S_{ij} nepřímá - S_{ik}

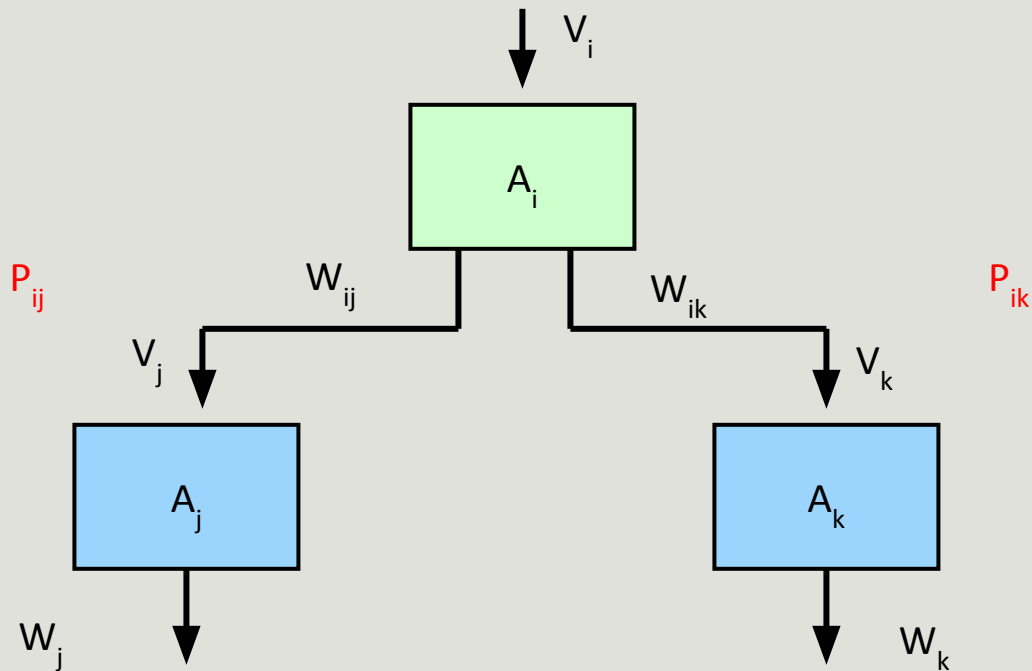

Struktura systému

---

otevřené vazby paralelní

- rozvodná - P_{ijk}

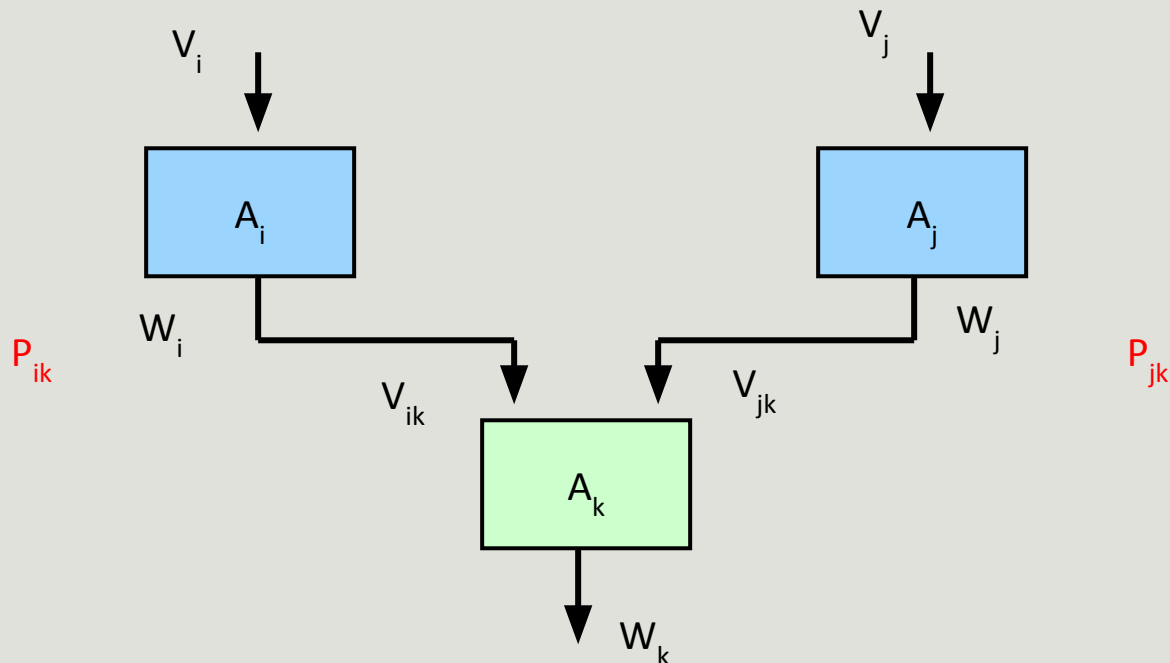

Struktura systému

---

otevřené vazby paralelní

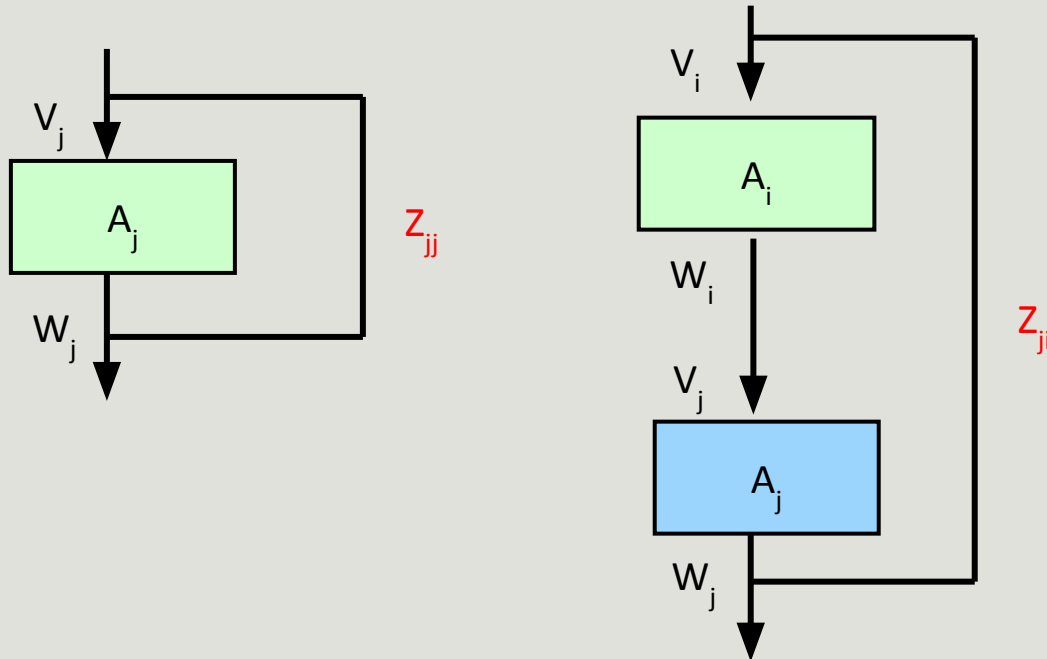
- svodná - P_{ikj}

Struktura systému

uzavřené vazby

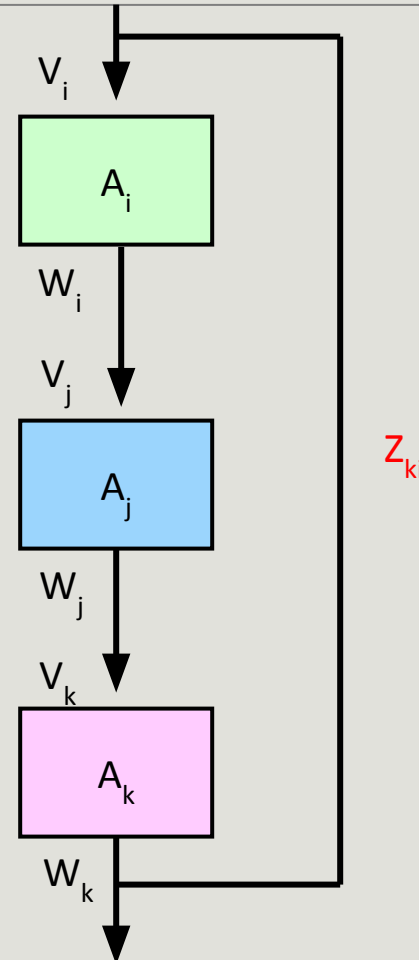
- vlastní zpětná – z_{jj}
- přímá zpětná – z_{ji}

Struktura systému

uzavřené vazby

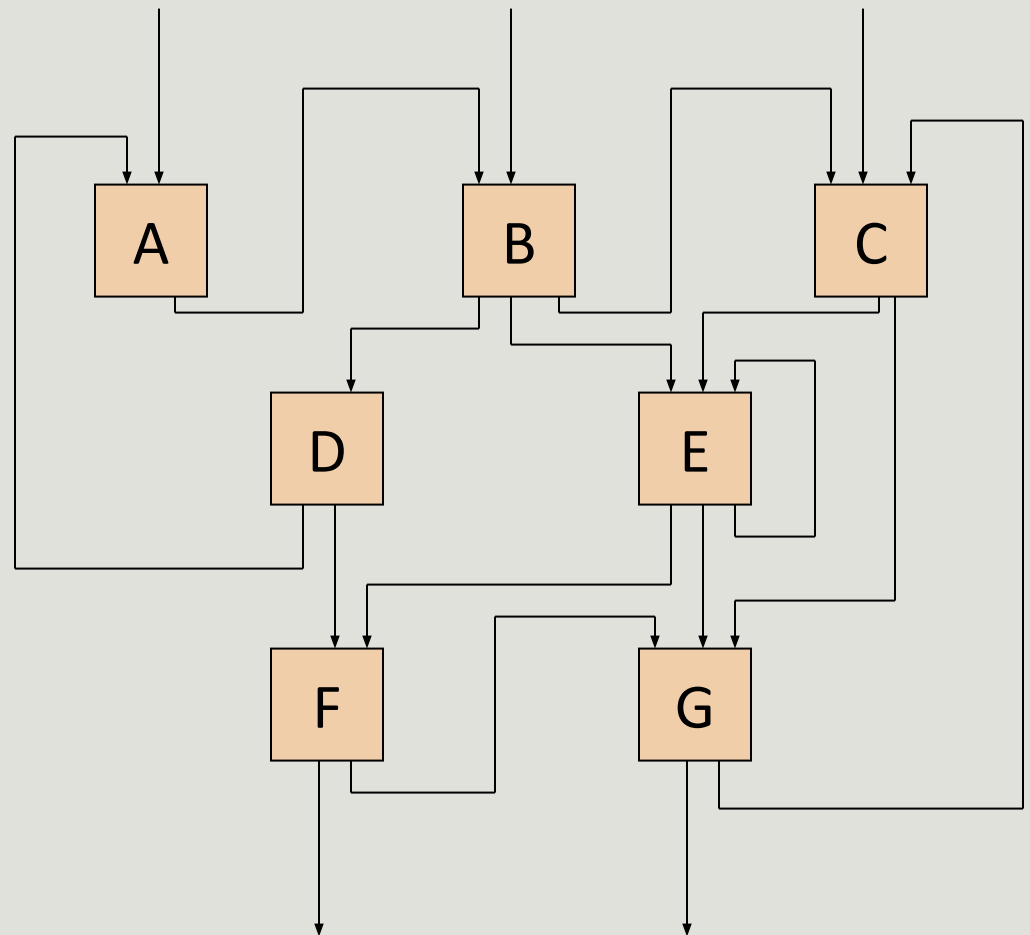
- nepřímá zpětná - z_{ki}

Struktura systému

způsoby zápisu:

blokové schéma

Struktura systému

matice

	0	A	B	C	D	E	F	G
0								1
A	1				1			
B		1						
C			1					1
D			1					
E			1	1		1		
F					1	1		
G				1		1	1	

Typologie systémů

---

podle vztahu k objektům

- reálné
- abstraktní

podle vztahu k prostředí

- uzavřené
- otevřené
- relativně izolované

podle podrobnosti zkoumání

- systémy absolutní
- systémy redukované

Typologie systémů - pokračování

---

podle faktoru času

- prospektivní systémy
- retrospektivní systémy

podle složitosti

- jednoduché
- složité
- velmi složité

podle typu chování

- deterministické
- stochastické

Typologie systémů - pokračování

---

podle vztahu ke změnám

- adaptivní systémy
  - reagují na změny stavů systému a změny ve svém okolí takovým způsobem, který je pro jejich existenci vhodný
- neadaptivní systémy
  - nejsou schopni se přizpůsobit, je ohrožena jejich existence

podle vztahu chování k tvorbě cílů

- systémy s cílovým chováním
  - reagují na podněty tak, aby jejich trajektorie vedla k dosažení předem stanoveného cíle, tj. Žádoucího stavu vnitřní struktury nebo chování
- systémy bez cílového chování

Typologie systémů

podle chování a podle složitosti

	<i>malý počet prvků a vazeb</i>	<i>velký počet prvků a vazeb</i>	<i>počet prvků a vazeb nelze podchytit – přesný popis nemožný</i>
	systémy jednoduché	systémy složité	systémy velmi složité
chování deterministické	termostat	počítač	
chování stochastické	házení mincí	zásobování podniku	národní hospodářství

Rozlišovací úroveň

- vztah mezi *pozorovatelem* a *systémem* na zkoumaném objektu

je závislý: **a) na rozlišovací schopnosti**

b) na hledisku pozorovatele

Rozlišovací úroveň určuje *podrobnost zkoumání* daného systému.

Rozlišovací úroveň

- 1. rozlišovací úroveň (nejnižší)
  - respektování daného objektu bez nároků na vnitřní strukturovanost
  - na daném objektu je definován system 1. řádu

Objekt - *zemědělský podnik*

černá schránka

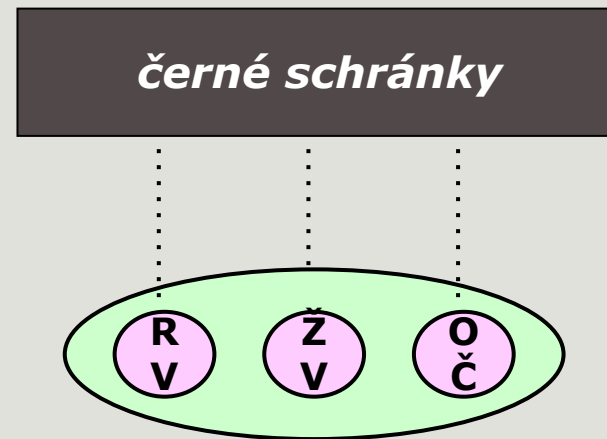
výrobní systém

Rozlišovací úroveň

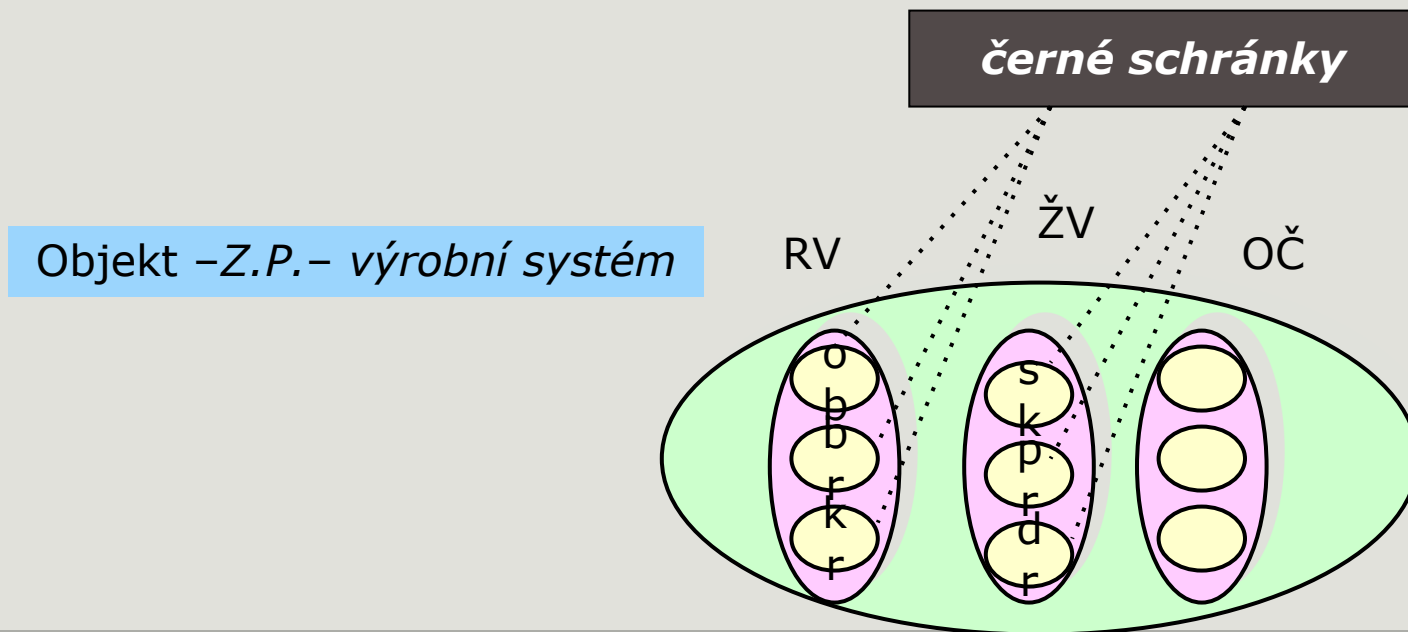
- 2. rozlišovací úroveň
  - na sledovaném objektu lze rozlišit jeho části
  - lze určit prvky a vazby uvnitř systému 1. řádu
  - definice systému 2. řádu

Objekt - *zemědělský podnik*

Rozlišovací úroveň

- 3. rozlišovací úroveň
  - v systému 2. řádu lze definovat prvky a vazby
  - definice systému 3. řádu

Rozlišovací úroveň

Mezisystémové operace

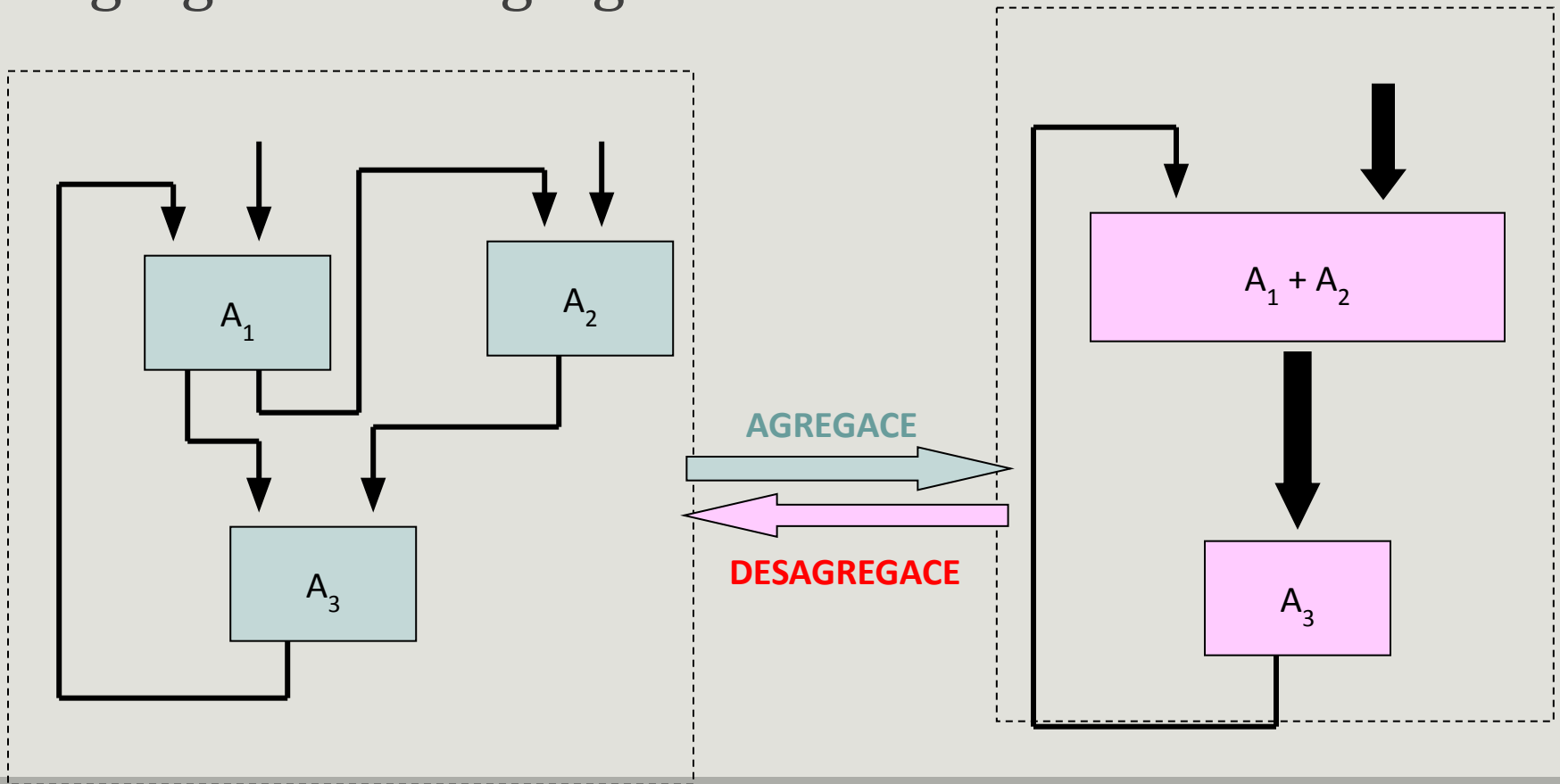
- integrace
- diferenciacce

Operace uvnitř systému

- agregace
- desagregace

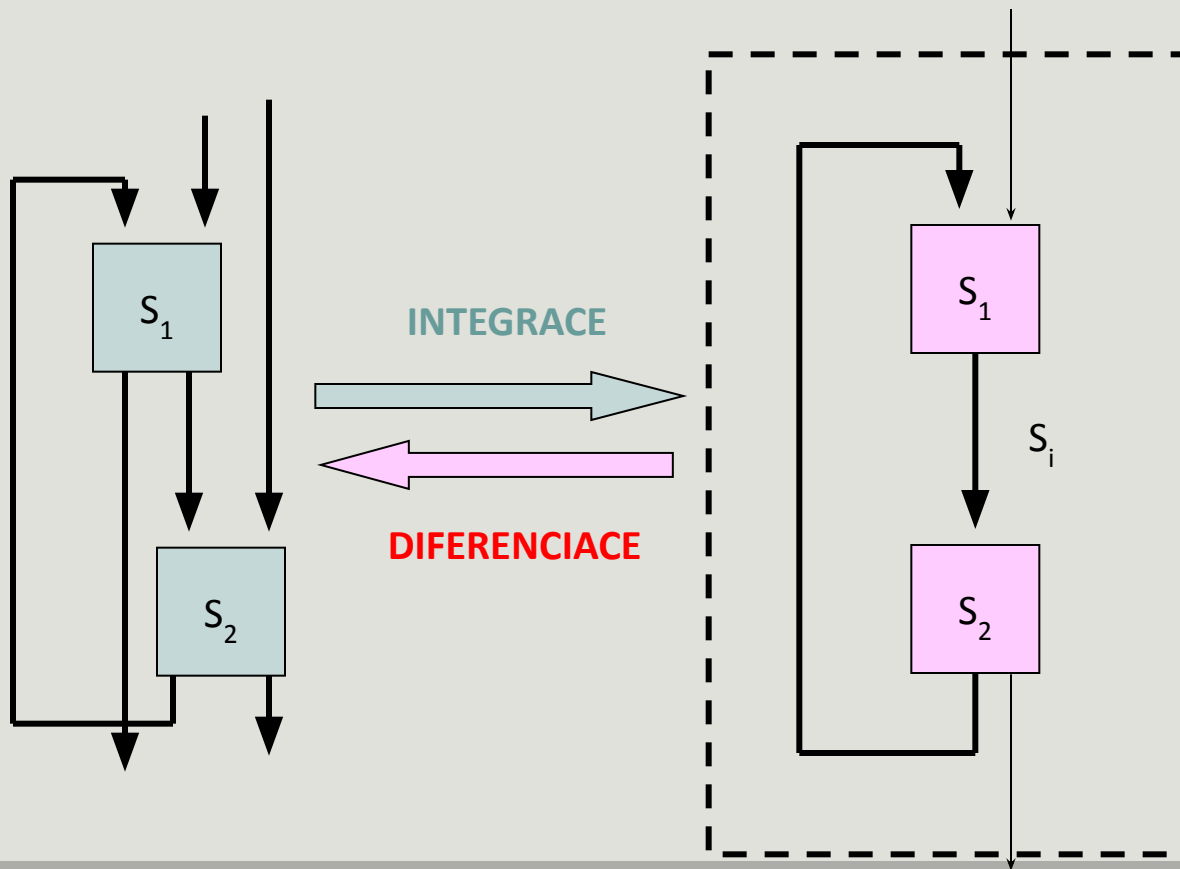
Rozlišovací úroveň

- agregace a desagregace

Rozlišovací úroveň

- integrace a diferenciacie

Změna rozlišovací úrovně uvnitř systému

Zkoumaný objekt - *zem. družstvo* –**systém S** (*odchov skotu*)

5 prvků:

telata jalovičky – **T_j**, telata býčci –**T_b**, odchov – **O**, výkrm – **V**, dojnice – **D**

T _j	T _b	O	V	D	5 prvků
(T _j +T _b)	O	V	D		4 prvky
T _j	(T _b + V)	O	D		4 prvky
(T _j +T _b)	(O+ V)	D			3 prvky
(T _j +D)	(T _b + V)	O			3 prvky
(T _j +T _b + O+ V)	D				2 prvky
(T _j +O+ D)	(T _b + V)				2 prvky
(T _j +T _b + O+ V+ D)					1 prvek

snižování
rozlišovací
úrovně

Dynamika systému

- ❑ transformace - způsoby zápisu, operace
- ❑ trajektorie - rozdíl mezi trajektorií a seznamem
- ❑ činnost systému
- ❑ chování systému

Stav systému

☐ repertoár

- ✓ množina stavů, které může nabývat určitý vstup a výstup

☐ kalendář

- ✓ časové intervaly, v nichž probíhají transformace

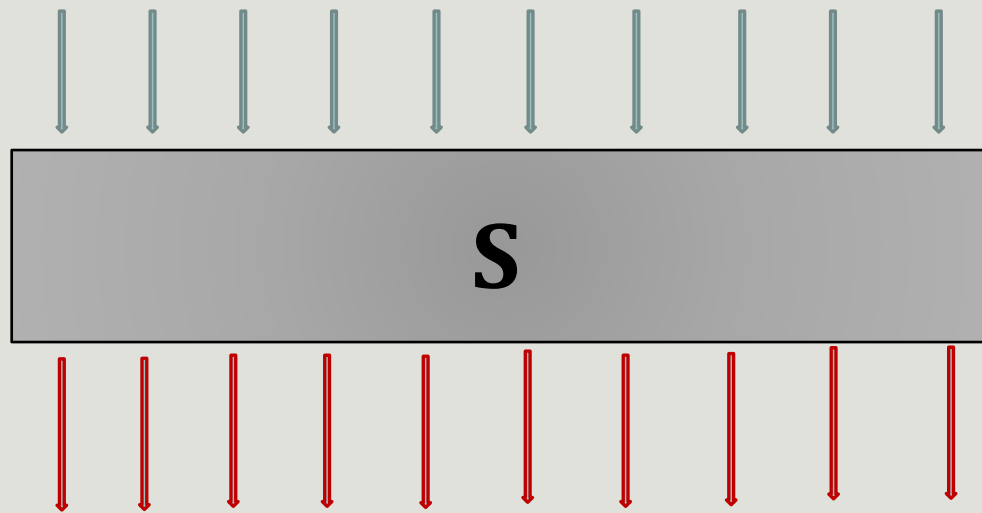
☐ trajektorie

☐ činnost

☐ chování

Stav systému

Stav systému

■ transformace

- změny – na vstupech, výstupech i v systému
- operátor – pravidlo přiřazení výstupního vektoru vstupnímu

■ faktory, ovlivňující chování systému

- vstupní podněty v daném časovém intervalu
- vstupní podněty z minulých intervalů
- reakce minulých intervalů
- transformace a funkce prvků
- charakter spojení prvků vazbami
- časové zpoždění mezi podněty a reakcemi
- stimulace náhodnými vlivy

Stav systému

---

ovlivňující faktory:

$$\square Y_t = f (X_t , X_{t-\tau} , Y_{t-\tau} , T , z, \tau, i)$$

Transformace

- operand
- obraz

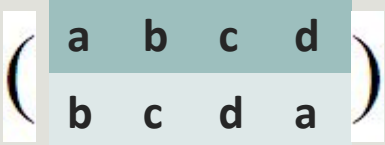

<i>půda</i>	<i>kapiláry</i>	<i>zbytky rostlin</i>	<i>minerální ž.</i>
ulehlá	nepřerušené	aerobní prostředí	splaveny
zrypřená	přerušené	anaerobní prostředí	v půdě

Způsoby zápisu transformace

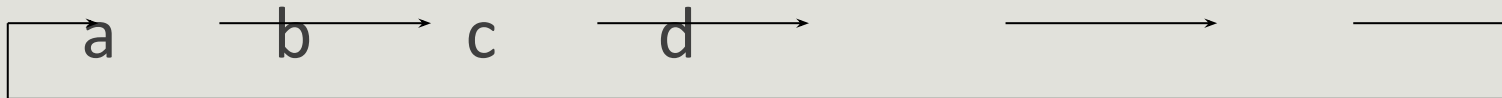
---

obecný zápis (Ashby)

T:
matematicko - logický

A: $n' = kn + a$

kinematický graf

Způsoby zápisu transformace

---

tabulka přechodů

	A	B	C	D
A				/
B	/			
C		/		
D			/	

Typy transformací

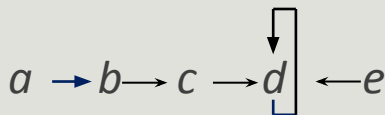
- podle tvaru

otevřené $a \rightarrow b \rightarrow c \rightarrow d \rightarrow e$ *řetězec*

uzavřené $a \rightarrow b \rightarrow c \rightarrow d \rightarrow e$ *cyklus*

$a \rightarrow b \rightarrow c \rightarrow d$ *stabilní oblast*

$a \rightleftharpoons b$ $c \rightleftharpoons d$ *rovnovážný stav*

Typy transformací

- podle přiřazení obrazů

- jedno-jednoznačné   A: $\downarrow \left(\begin{array}{cc|cc} a & b & c & d \\ b & c & d & a \end{array} \right)$

- jednoznačné   B: $\downarrow \left(\begin{array}{cc|cc} a & b & c & d \\ b & c & b & a \end{array} \right)$

- víceznačné   C: $\downarrow \left(\begin{array}{cc|cc} a & b & c & d \\ b & ac & d & a \end{array} \right)$

- identické   D: $\downarrow \left(\begin{array}{cc|cc} a & b & c & d \\ a & b & c & d \end{array} \right)$

Operace s transformacemi

□ mocnina transformace

$$T^1: \begin{pmatrix} a & b & c & d \\ b & c & d & a \end{pmatrix}$$

$$T^2: \begin{pmatrix} b & c & d & a \\ c & d & a & b \end{pmatrix}$$

$$T^3: \dots\dots\dots?$$

Operace s transformacemi

□ mocnina transformace

$$A^1: n' = kn + a$$

$$A^2: n'' = k(kn + a) + a = k^2n + ka + a$$

Operace s transformacemi

□ průnik transformací

M: $\downarrow$

a	c	d	b
b	a	b	a

N: $\downarrow$

b	d	a	c
d	c	d	b

Proveďte průnik transformace M podle N a průnik transformace N podle M.

Operace s transformacemi

□ průnik transformací

$$M^{(N)}: \downarrow \left(\begin{array}{cccc} b & a & b & a \\ d & d & d & d \end{array} \right)$$

$$N^{(M)}: \downarrow \left(\begin{array}{cccc} d & c & d & b \\ b & a & b & a \end{array} \right)$$

Operace s transformacemi

□ průnik transformací

$$A: n' = kn + a$$

$$B: n' = pn^2 - 68$$

Operace s transformacemi

□ průnik transformací

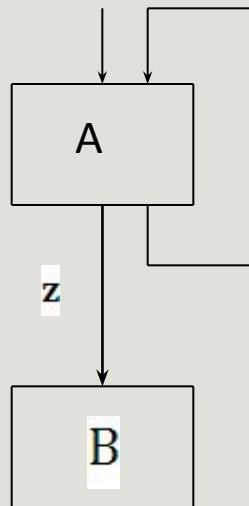
$$A^{(B)} = p (kn + a)^2 - 68$$

$$B^{(A)} = k (pn^2 - 68) + a$$

Spojování systémů

□ v otevřené vazbě

A: $\downarrow \begin{pmatrix} a & b & c \\ b & c & a \end{pmatrix}$

B: $\downarrow$

	k	l	m
1	l	k	k
2	m	m	k
3	k	l	m

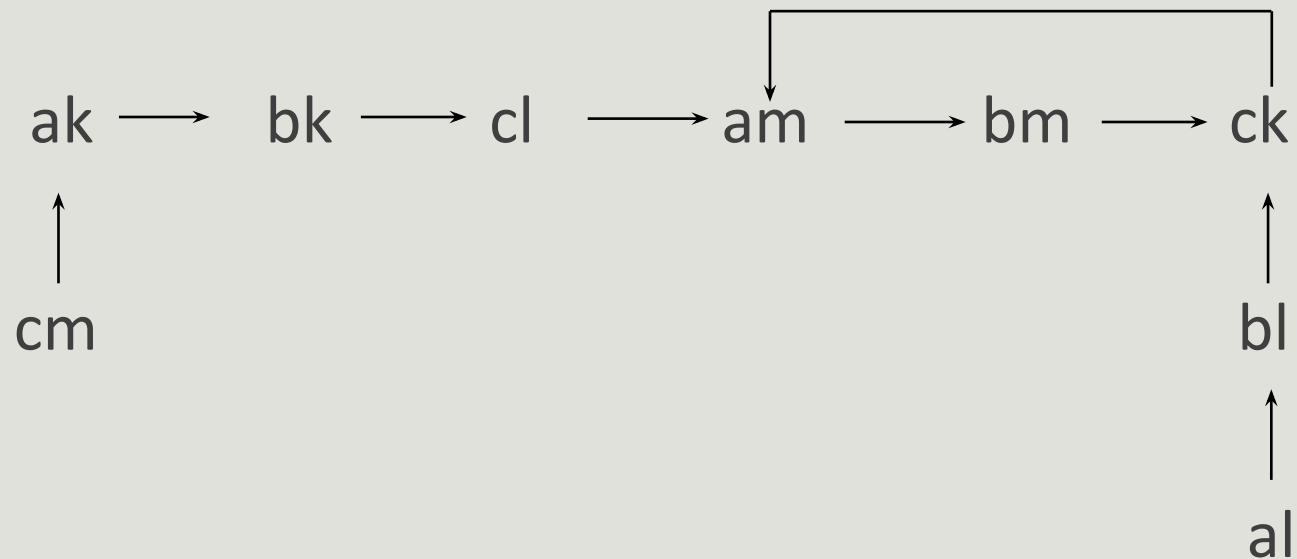
z $\left\{ \begin{array}{l} \textit{stav parametru A} \\ \textit{parametr transformace B} \end{array} \right.$

a	b	c
3	1	2

Spojování systémů

□ v otevřené vazbě

Spojování systémů

□ v uzavřené vazbě

A:

	<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>
1	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>c</i>
2	<i>b</i>	<i>a</i>	<i>a</i>
3	<i>c</i>	<i>c</i>	<i>b</i>

B:

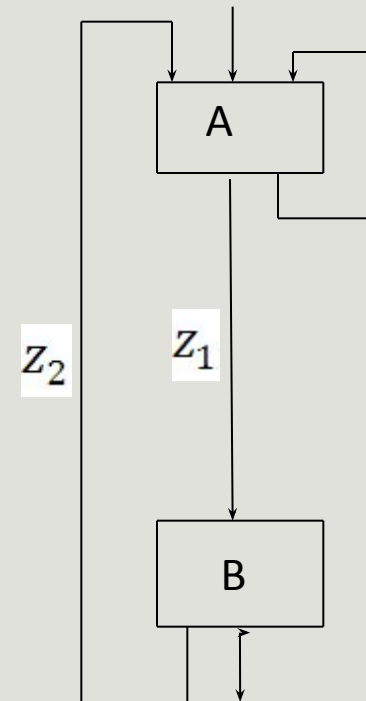
	<i>x</i>	<i>y</i>	<i>z</i>
1	<i>z</i>	<i>z</i>	<i>x</i>
2	<i>y</i>	<i>y</i>	<i>y</i>
3	<i>y</i>	<i>x</i>	<i>x</i>

Z_1 $\left\{ \begin{array}{l} \text{stav parametru } A \\ \text{parametr transformace } B \end{array} \right.$

$\begin{array}{ccc} a & b & c \\ 1 & 2 & 3 \end{array}$

Z_2 $\left\{ \begin{array}{l} \text{stav parametru } B \\ \text{parametr transformace } A \end{array} \right.$

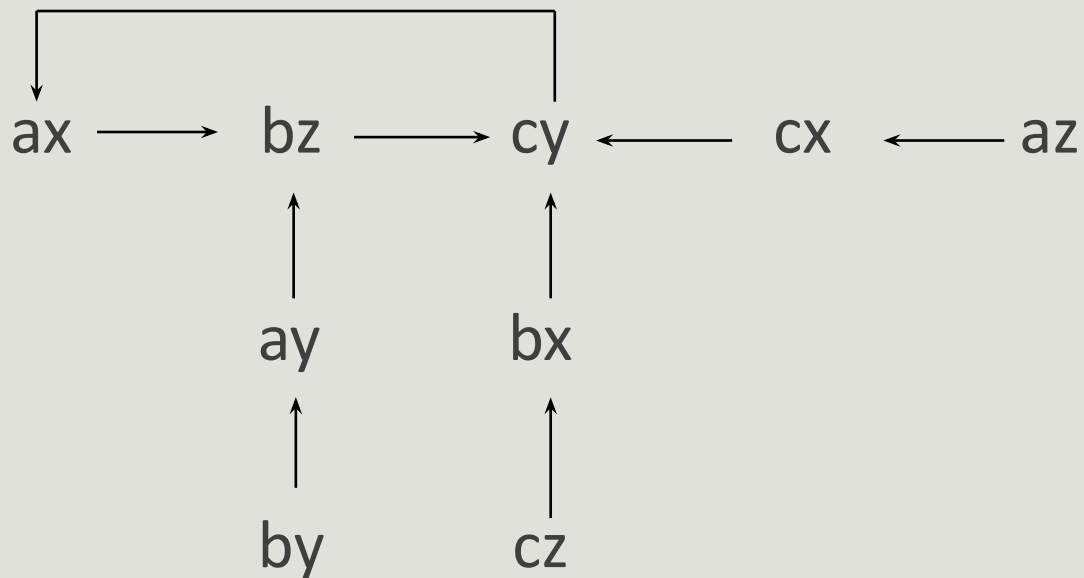
$\begin{array}{ccc} x & y & z \\ 1 & 2 & 3 \end{array}$

Spojování systémů

□ v uzavřené vazbě

Organizační systém

Co je to organizace?

1. organizace = firma, podnik, ...subjekt
2. organizace = proces, organizování, ...
3. organizace = míra uspořádání

Organizační systém

- tři základní dimenze organizačního systému
  - cílový stav
    - vymezen ve fázi plánování a realizován ve fázi organizování a operativního řízení
    - podmíněn potřebami a podmínkami společného prostředí, úrovní prvků a vazeb organizačního systému a možnostmi jejích rozvoje
  - základní prvky
    - lidé, výrobní prostředky, smíšené prvky
  - vazby mezi prvky
    - hmotně energetické, informační, smíšené vazby

Organizační systém

- organizační systém lze charakterizovat jako definovanou množinu výrobních prostředků a lidí propojenou hmotně energetickými a informačními vazbami

$$OS = \{(VP), (L), (Sp)\} \{(H-E), (I), (Sv)\}$$

VP = výrobní prostředky

L = lidé

S_p = smíšené prvky – (L a VP)

H-E = hmotně energetické vazby

I = informační vazby

S_v = smíšené vazby – (H-E a I)

Dekompozice organizačního systému

útvárová dekompozice

- dekompozice organizačního systému podle prvků a vazeb vymezuje **devět subsystémů ve třech základních skupinách**
- ☐ materiálně technická základna (MT)
  - ☐ organizačně ekonomická oblast (OE)
  - ☐ sociálně řídicí nadstavba (SŘ)

Dekompozice organizačního systému

---

procesní dekompozice

- dekompozice organizačního systému podle vazeb a prvků vymezuje **devět subsystémů ve třech základních procesech**

- ☐ pracovní proces (PP)
- ☐ organizační proces (OP)
- ☐ informační proces (IP)

- Útvarová dekompozice OS

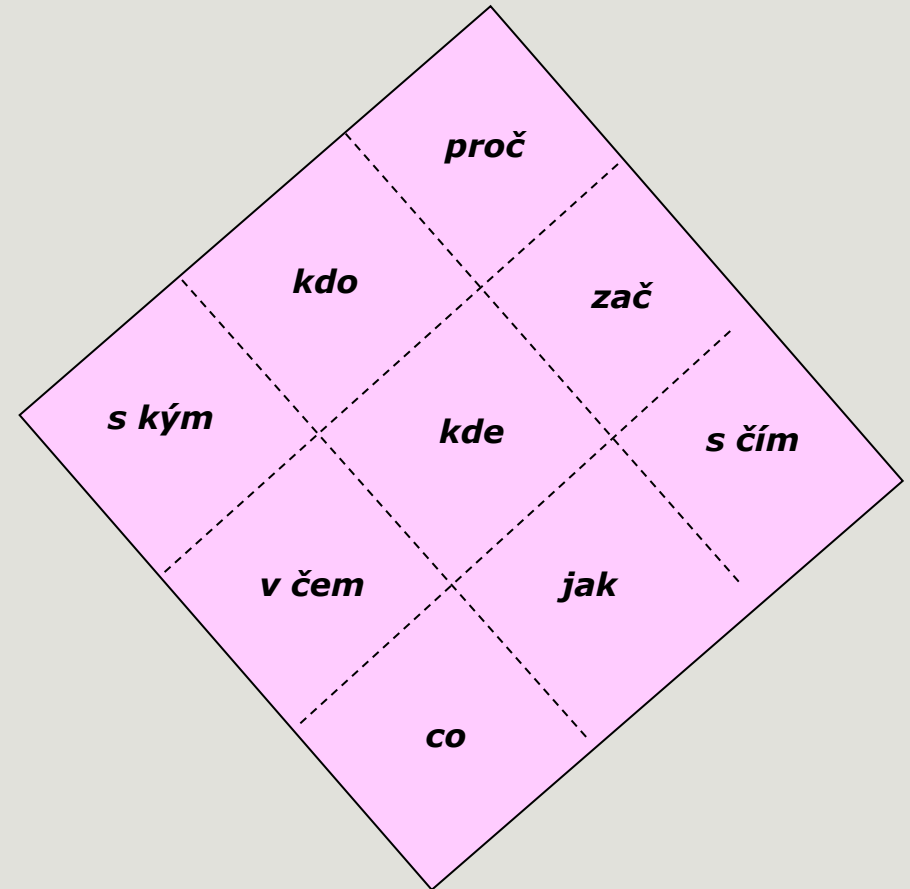
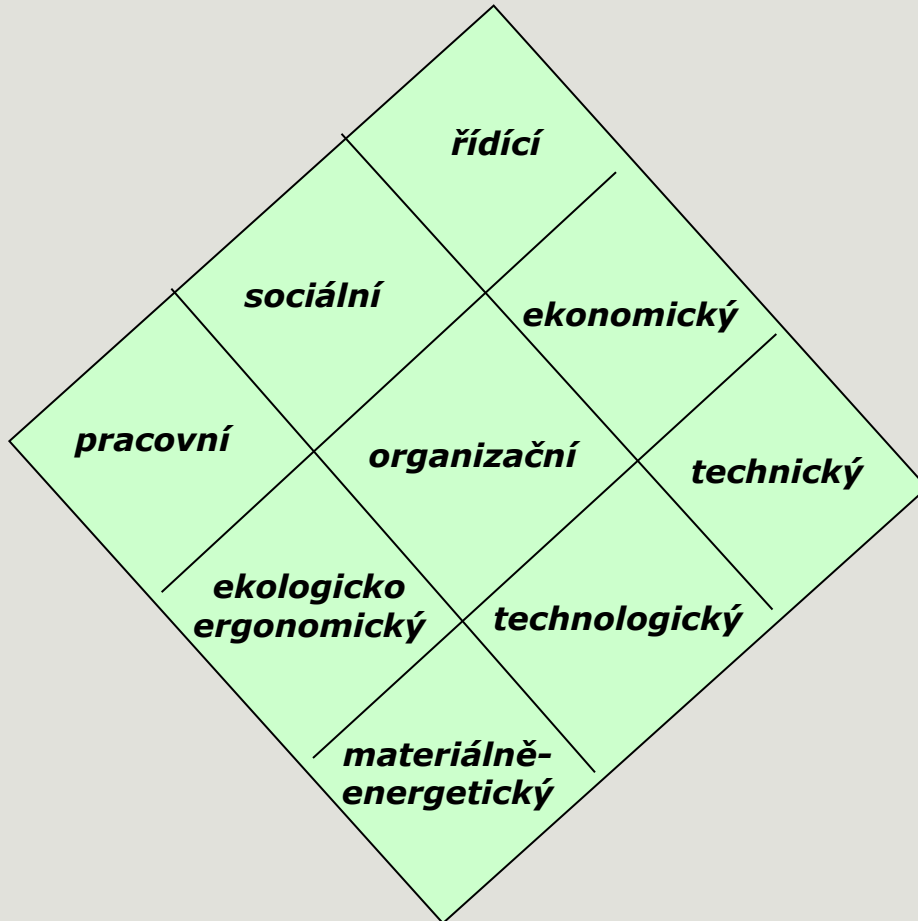
Organizační systém		Prvky			Vazby			Funkce
oblast	subsystém	VP	VP*L	L	H-E	H-E*I	I	
Výrobně technická	Materiálně energetický	1			1			Co?
	Technologický	1				1		Jak?
	Technický	1					1	čím?
Organizačně ekonomická	Ekologicko- - ergonomický		1		1			V čem?
	Organizační		1			1		Kde?
	Ekonomický		1				1	Zač?
Sociálně řídicí	Koherentně-pracovní			1	1			S kým?
	Sociální			1		1		Kdo?
	Řídicí			1			1	Proč?

- Procesní dekompozice OS

Organizační systém		Vazby			Prvky		
Procesy	subsystémy	H-E	H-E*I	I	VP	VP*L	L
pracovní	materiálně	1			1		
	energetický						
	ekologicko ergonomický	1				1	
	pracovní	1					1
organizační	technologický		1		1		
	organizační		1			1	
	sociální		1				1
informační	technický			1	1		
	ekonomický			1		1	
	řídící			1			1

vstupy:

personální – organizační – řídicí – technické - ekonomické

výstupy:

sociální efektivnost - hospodářské výsledky - poskytované služby

Integrace subsystémů

- uspořádanost, celistvost, adaptabilita jednotlivých subsystémů a struktur

Integrace

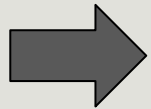
- je výsledkem dosažení **cílového chování** OS
- podmíněna **prohlubující specializací** a **účelovou koordinací** jednotlivých subsystémů
- efektivnosti uspořádání jednotlivých prvků - **statická složka**
- účelné propojení jednotlivými vazbami - **dynamická složka**
- úrovni integračního procesu

Vztahy mezi subsystemy

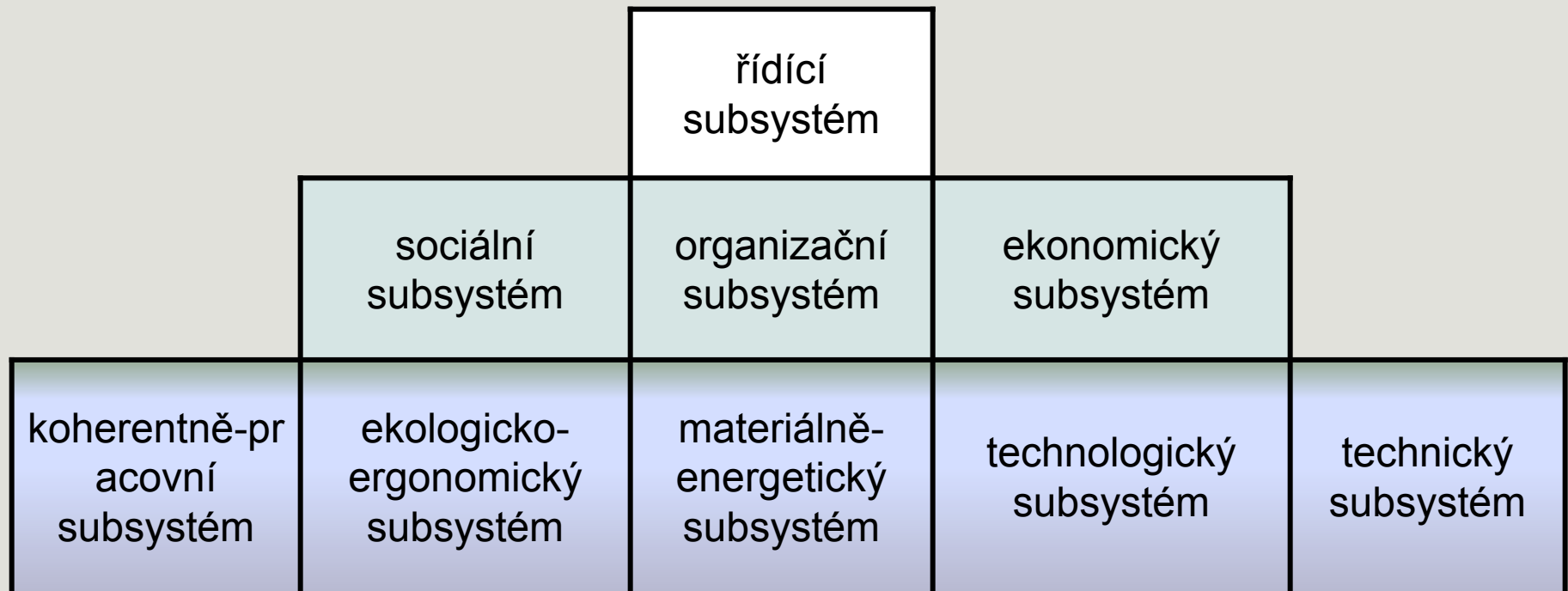

- ? nezastupitelnost jednotlivých subsystemů
- ? vzájemná podmíněnost
- ? proporcionalita
- ? rozdílná stabilita
- ? rozdílné kompetence
- ? disjunkce nebo konjunkce

Hierarchické uspořádání subsystémů

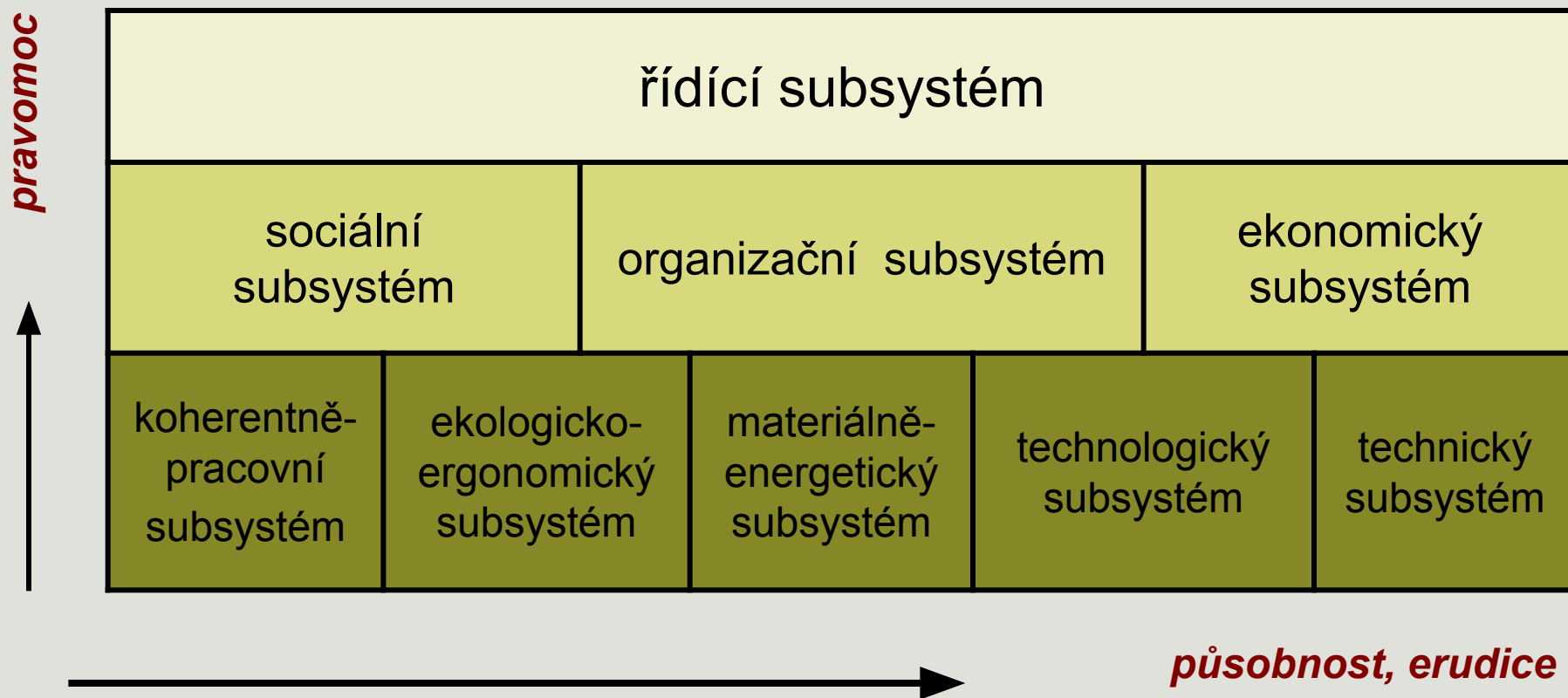

podle míry stability jednotlivých subsystémů:

Kompetence jednotlivých subsystémů

Kompetence jednotlivých subsystémů

---

pravomoc

$1 \cdot 0,333 = 0,333$				
$0,333 \cdot 0,333$ $0,111$		$0,333 \cdot 0,333$ $0,111$		$0,333 \cdot 0,333$ $0,111$
$0,2 \cdot 0,333$ $0,066$	$0,2 \cdot 0,333$ $0,066$	$0,2 \cdot 0,333$ $0,066$	$0,2 \cdot 0,333$ $0,066$	$0,2 \cdot 0,333$ $0,066$

sféra působnosti, erudice

Charakteristika řídicích prvků organizačního systému

- podle zpracování informace
  - disjunkce a konjunkce
- podle přenosu informace
  - distribučně množící
  - paralelně přidělující
- podle chování

Logické funkce

✓ 16 typů logických funkcí

- **disjunkce**

- logický součet - spojka **nebo**

- **konjunkce**

- logický součin – spojka **a**

- **negace**

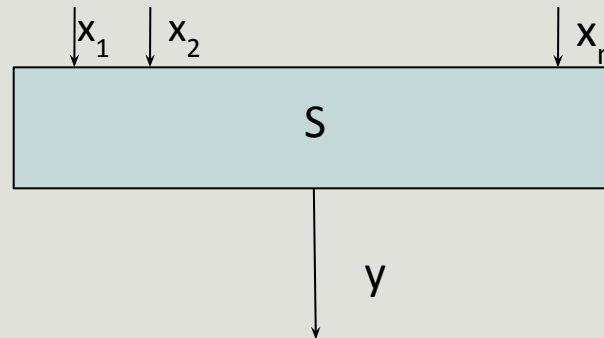
- opačná hodnota

Řídící prvky podle zpracování informace

---

disjunktivní - $+$ (plus)

konjunktivní - $\times$ (krát)

Řídící prvky podle přenosu informace

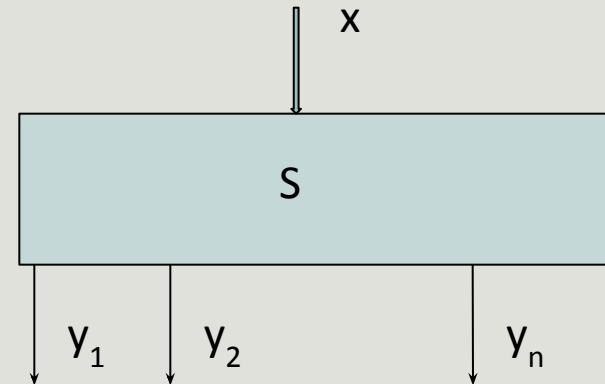
---

distribučně množící

paralelně přidělující

$$X = y_1 + y_2 + \dots + y_n$$

$$nX = y_1 + y_2 + \dots + y_n$$

Řídící prvky podle chování

Řídící prvky organizačních systémů nepřirazují určitému vstupu vždy stejnou reakci – jsou stochastické – toto chování definujeme pomocí **matice pravděpodobnostních přechodů**

- vyjadřuje reakce na objevení (1) či neobjevení (0) se podnětu na vstupu (Booleova algebra)
- George Boole – britský matematik (1815 – 1864)

Řídící prvky podle chování

□ systém s více stochastickými prvky zapojenými v sériové vazbě = výsledné chování celého systému vyjádříme rovněž maticí pravděpodobnostních přechodů

- Matice vznikne **vynásobením** matic jednotlivých prvků.

$$\begin{array}{c|cc} & 0 & 1 \\ \hline 0 & a & b \\ 1 & b & a \end{array} * \begin{array}{c|cc} & 0 & 1 \\ \hline 0 & a & b \\ 1 & b & a \end{array} = \begin{array}{c|cc} & 0 & 1 \\ \hline 0 & \alpha & \beta \\ 1 & \beta & \alpha \end{array}$$

- Postupným sériovým napojením dalších prvků klesá určitost chování systému.

Řídící prvky podle chování

$$\alpha - \beta = (a - b)^m$$

- $(\alpha - \beta)$ je určitost chování celého systému
- $(a - b)$ je průměrné chování prvků v sériovém zapojení
- m – maximálně možný počet prvků

Řídící prvky podle chování

- matice pravděpodobnostních přechodů

$$\begin{array}{c|cc} & 0 & 1 \\ \hline 0 & & b \\ \hline 1 & a & \end{array} x = \begin{array}{c|cc} & 0 & 1 \\ \hline 0 & & b \\ \hline 1 & a & \end{array} = \begin{array}{c|cc} & 0 & 1 \\ \hline 0 & & \beta \\ \hline 1 & \alpha & \end{array}$$

$$0 < a < 1$$

$$0 < \alpha < 1$$

$$a + b = 1$$

$$0 < b < 1$$

$$0 < \beta < 1$$

$$\alpha + \beta = 1$$

Řídící prvky podle chování

- Vlastnosti pravděpodobnostní matice:
  1. Jednotlivé prvky matice vyjadřují jevy nespojité
  2. Sloupcový součet je roven jedné – podnět nastal nebo ne
  3. Řádkový součet je roven jedné – daná reakce nastala nebo nenastala a to v důsledku působení či nepůsobení podnětů
  4. V zájmu splnění uvedených podmínek, musí být matice čtvercové

Řídící prvky podle chování

- matice pravděpodobnostních přechodů

	0	1
0	0,9	0,1
1	0,1	0,9

x

	0	1
0	0,9	0,1
1	0,1	0,9

$=$

	0	1
0	0,82	0,18
1	0,18	0,82

Řídící prvky podle chování

$$\alpha - \beta = (a - b)^m$$

$$a - b = \sqrt[m]{\alpha - \beta}$$

$$m = \frac{\log(\alpha - \beta)}{\log(a - b)}$$

Řídící prvky podle chování

Určete celkovou pravděpodobnost chování organizačního systému, je-li $b = 0,22$ a informace prochází přes 3 , v sérii zapojené prvky.

Řídící prvky podle chování

Výpočet:

$$\begin{aligned}(\alpha - \beta) &= (a - b)^m = (0,78 - 0,22)^3 = \\ &= 0,56^3 = 0,176\end{aligned}$$

$$(\alpha + \beta) = 1$$

$$2\alpha = 1,176 \quad \longrightarrow \quad \alpha = 0,588$$

Spolehlivost chování

- v procesu předávání informací je důležitá **spolehlivost prvků** (pravděpodobnost jejich reakce na podněty)
- každý stochastický prvek má určitou pravděpodobnost selhání - **h** = nespolehlivost prvku
- pravděpodobnost, že prvek neselže je potom **$p = 1 - h$** a vyjadřuje jeho spolehlivost

Spolehlivost chování

■ Faktory selhání

- ✓ odborná úroveň – terminologie
- ✓ čas
- ✓ zdravotní stav
- ✓ motivace
- ✓ sémantické vlivy
  - Charles E. Osgood (1916 – 1991)

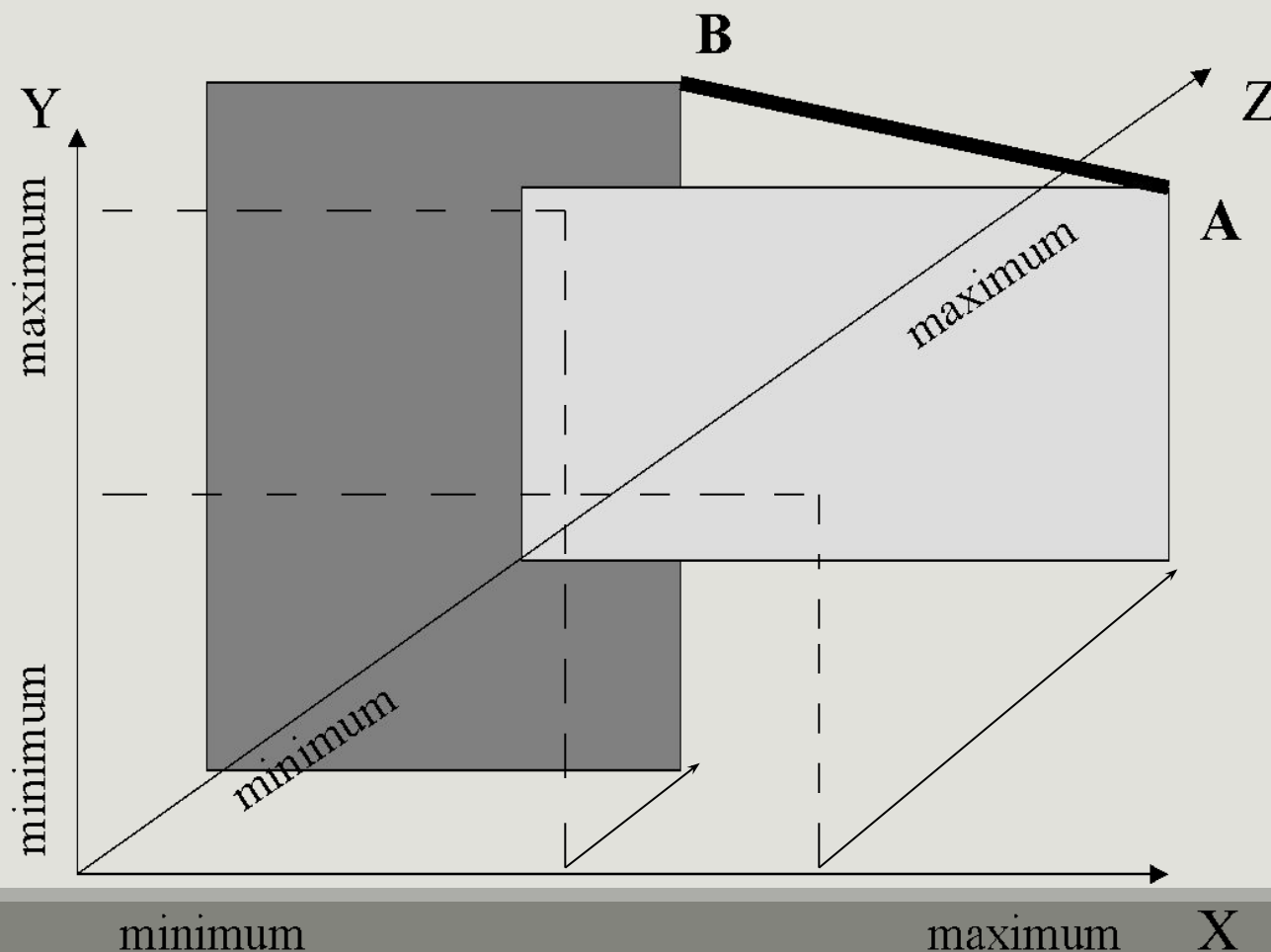
Ohrožení komunikace - graf

X ... osa hodnocení (od min. *špatný* po max. *dobrý*)

Y ... osa aktivity (od min. *pasivní* po max. *aktivní*)

Z ... osa síly, potence (od min. *slabý* po max. *silný*)

B – A ...sémantický diferenciál

Spolehlivost chování

- zvyšování spolehlivosti chování
  - zapojování **paralelních (zálohových) prvků** do sériového spojení
  - alternativní zapojení, jedná se o logickou disjunkci
  - na výstupu pouze jedna reakce.

zálohové prvky

- nezatížené zálohy (alternativní zdroj el. energie)
- částečně zatížené zálohy (počítač)
- zatížené zálohy (zástupce vedoucího pracovníka)

Spolehlivost chování

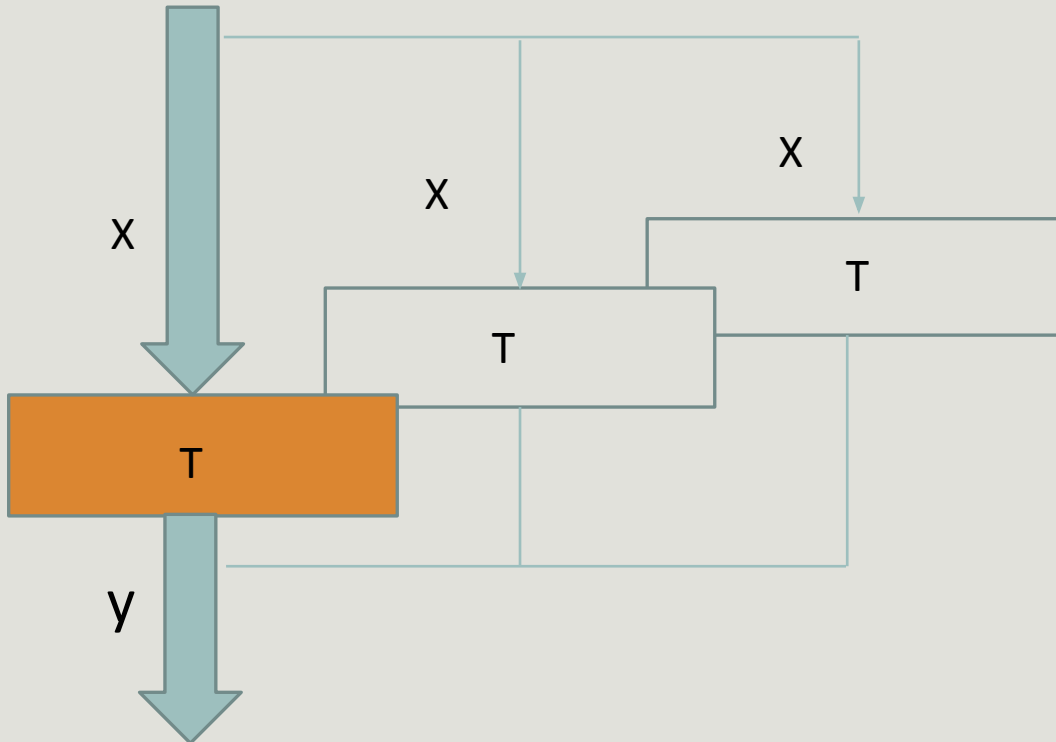

- prvky zatížené zálohy
  - sériové prvky – vedoucí pracovníci
  - zálohové prvky – jejich zástupci
- y – chování (výsledná reakce) prvku
  - vliv podnětu – x
  - vliv strukturálních faktorů – agregace do operátoru T
- $y = T(x)$

Spolehlivost chování

- zálohové prvky – logická disjunkce

Spolehlivost chování

- spolehlivost organizačního systému klesá geometrickou řadou
  - $P = p^n$

p_i	1	2	3	4	5
0,9	0,9	0,81	0,729	0,656	0,59
0,8	0,8	0,64	0,512	0,41	0,327
0,7	0,7	0,49	0,343	0,24	0,168
0,6	0,6	0,36	0,216	0,129	0,077

Spolehlivost chování

- **spolehlivost sériového j-tého prvku - P_j**

$$P_j = 1 - \prod_{i=1}^{o_j} (1 - p_{ij})$$

p_{ij} - spolehlivost i-tého záložního prvku v j-tém sériovém prvku
 o_j - počet záložních prvků

- **spolehlivost celého řídicího systému - P**

$$P = P_1 * P_2 * P_3 * \dots * P_n$$

n = počet sériových prvků v systému (stupňů řízení)

Spolehlivost chování

❑ nelze libovolně zvyšovat počet stupňů řízení

- průměrná určitost chování řídících pracovníků (0,8 – 0,9)
- požadavek na spolehlivost celého organizačního systému
- při zapojení jednoho zálohového prvku – **3 sériové prvky**

$$n = \frac{\log P}{\log 1 - (1 - p)^o}$$

Faktor času v chování systémů

časové zpoždění v systému (doba reakce)

- doba, která uplyne od okamžiku, kdy se na vstupu objeví rozhodující podnět až do okamžiku, kdy se na výstupu objeví odezva (reakce)
- **je tvořeno:**
  - dobou reakce jednotlivých prvků
  - dobou přenosu informace mezi prvky
  - uspořádáním a způsobu spojení prvků v systému

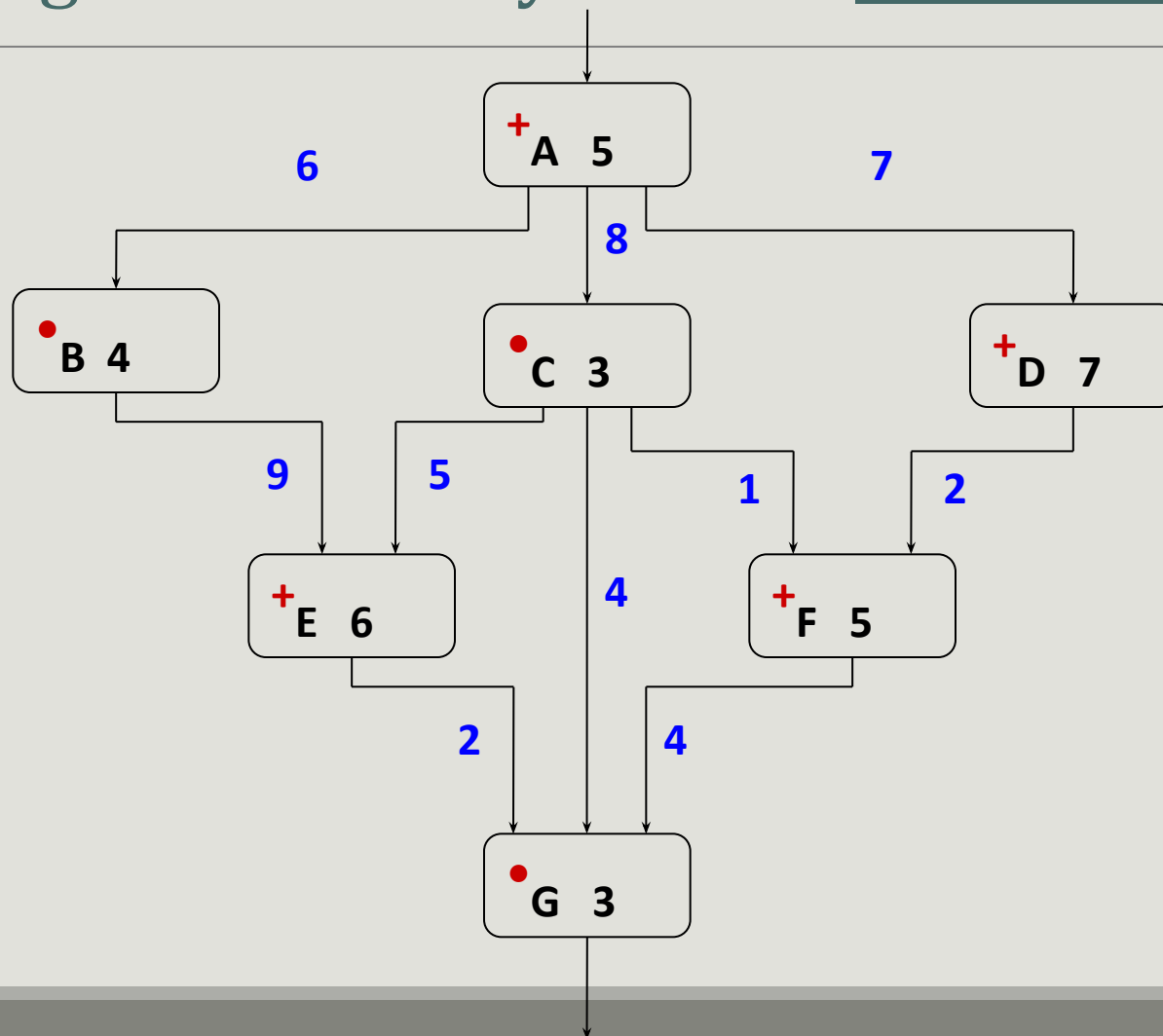
Doba procesu – doba cyklu

Doba procesu (t_p) ve složitém systému je dána součtem dob reakcí a přenosů ležících na kritické vazbě mezi vstupním a výstupním prvkem.

Existuje-li zpětná vazba mezi vstupními a výstupními prvky, pak můžeme určit dobu cyklu (t_c) – dobu trvání zpětné vazby přičteme k době procesu.

Určení kritické cesty informací mezi řídicími prvky organizačního systému – blokové schéma

Čas:

Trasa:

Určení kritické cesty informací mezi řídicími prvky organizačního systému

---

		A	B	C	D	E	F	G
								1
*A 3	1							
+B 2		1						
*C 4		2						
+D 8			3	1				
*E 2				1				
*F 5				3		2		
+G 6					4		3	

Organizační a řídicí struktury podniku

---

organizační struktura

- organizační jednotka
- organizační stupeň
- typy organizační struktury

řídicí struktura

- typy řídicí struktury
- řídicí kapacita

Organizační struktura

□ organizační jednotka

- jednotka organizace práce (JOP)

□ organizační stupeň – *relativně materiálně, energeticky, organizačně a ekonomicky samostatný druh organizační jednotky.*

- podnik
- závod
- provoz

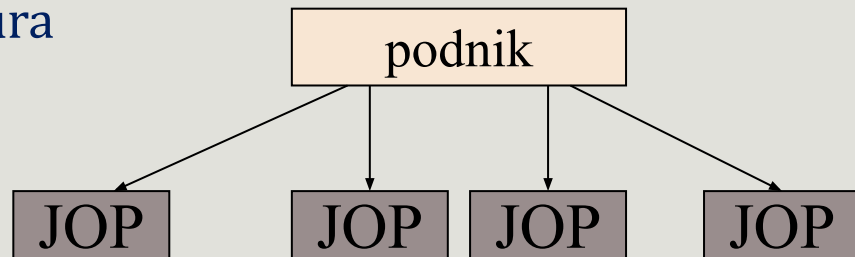
□ hierarchické uspořádání podle stupňů

- jednostupňové
- dvoustupňové (alternace provozu nebo závodu na II. stupni)
- třístupňové

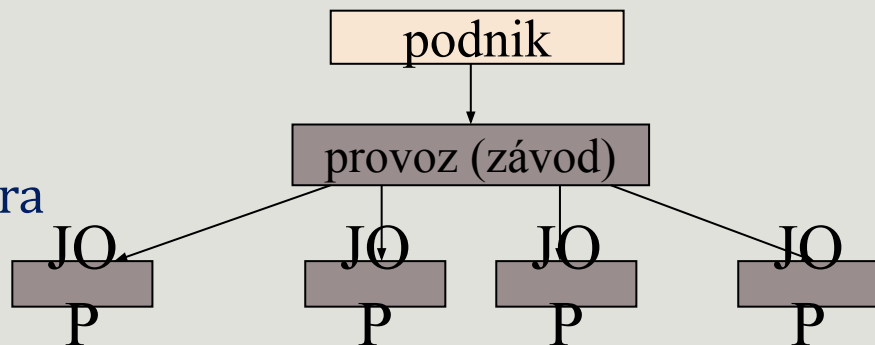
Organizační struktura

- jednostupňová organizační struktura

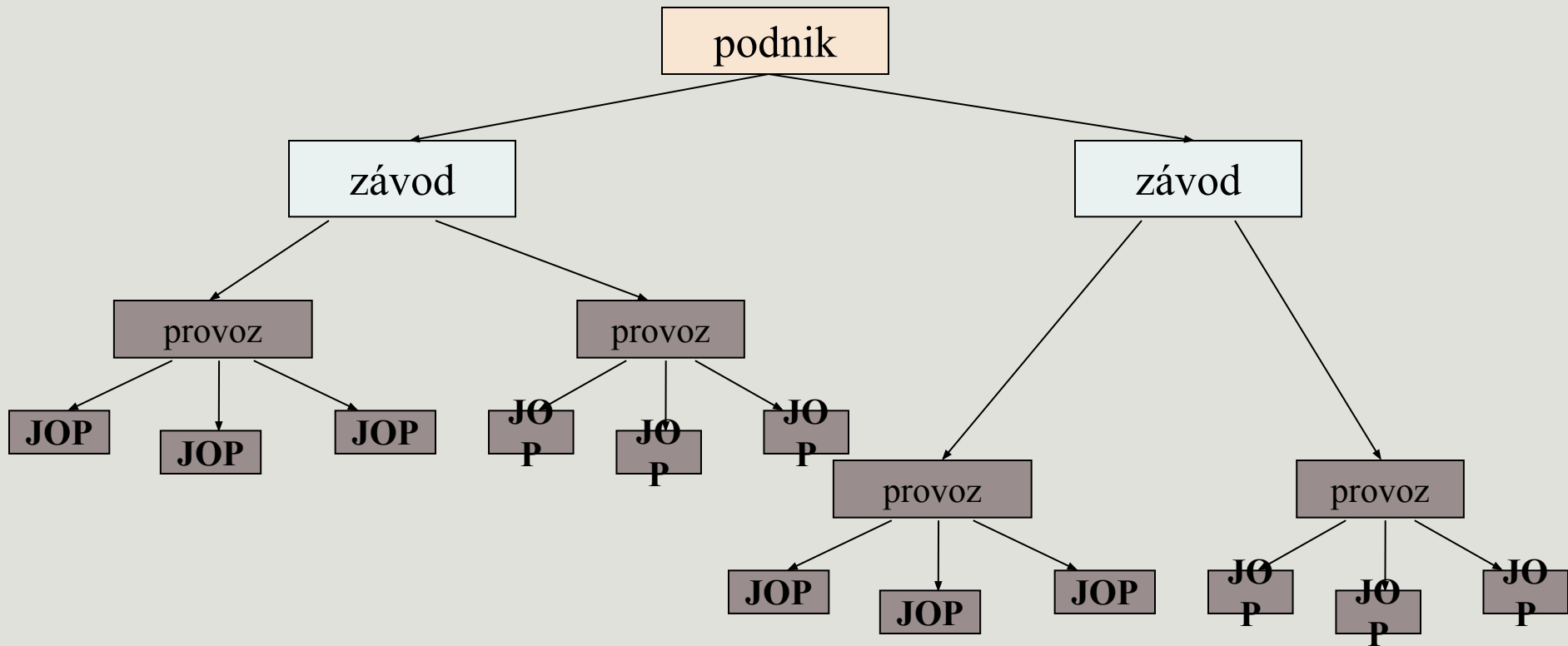

- dvoustupňová organizační struktura

Organizační struktura

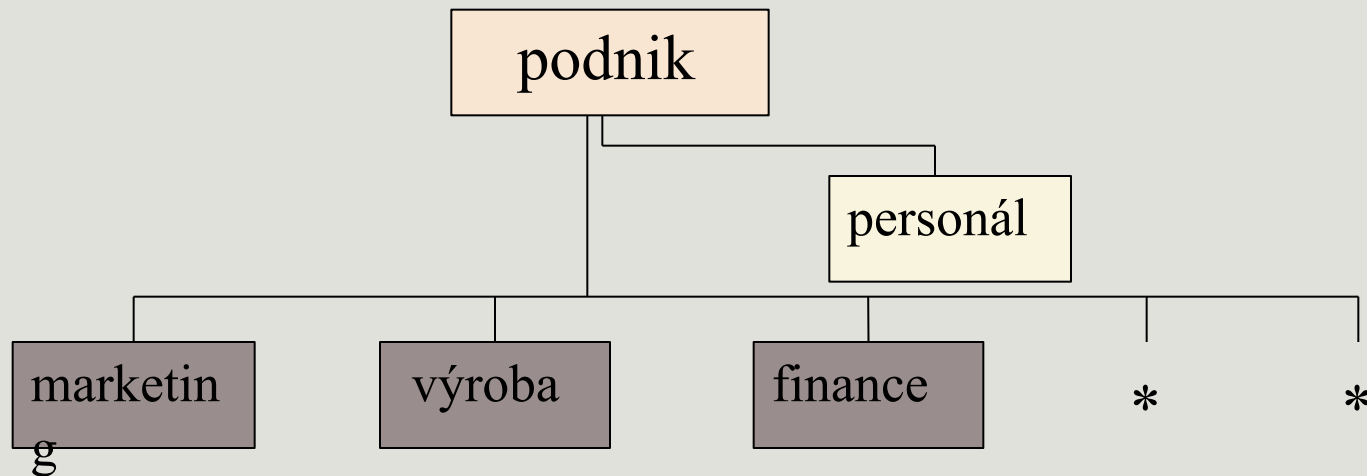
- třístupňová organizační struktura

Organizační struktura

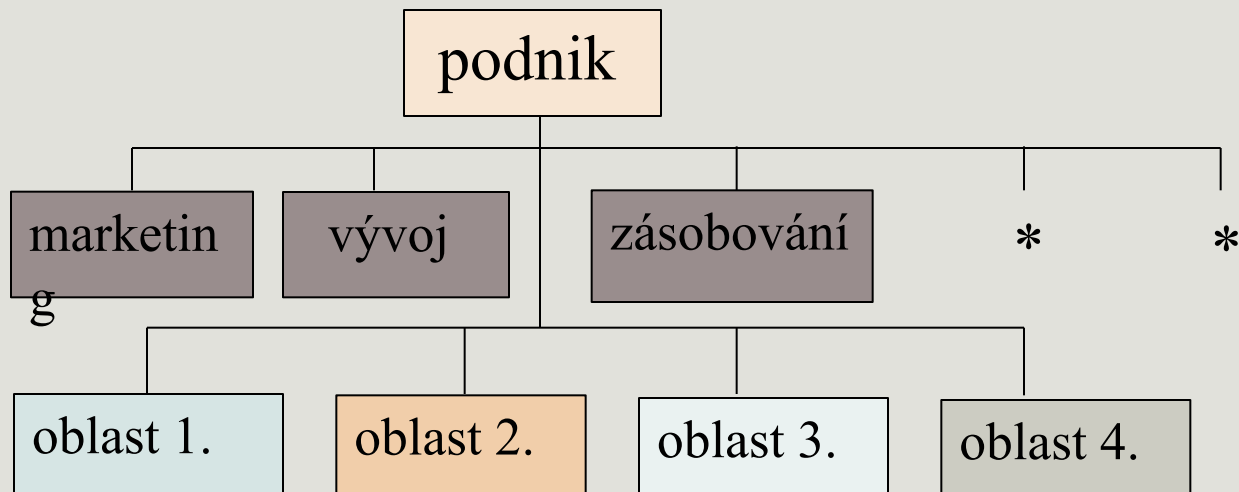
- typy organizační struktury
  - podle podnikových funkcí

Organizační struktura

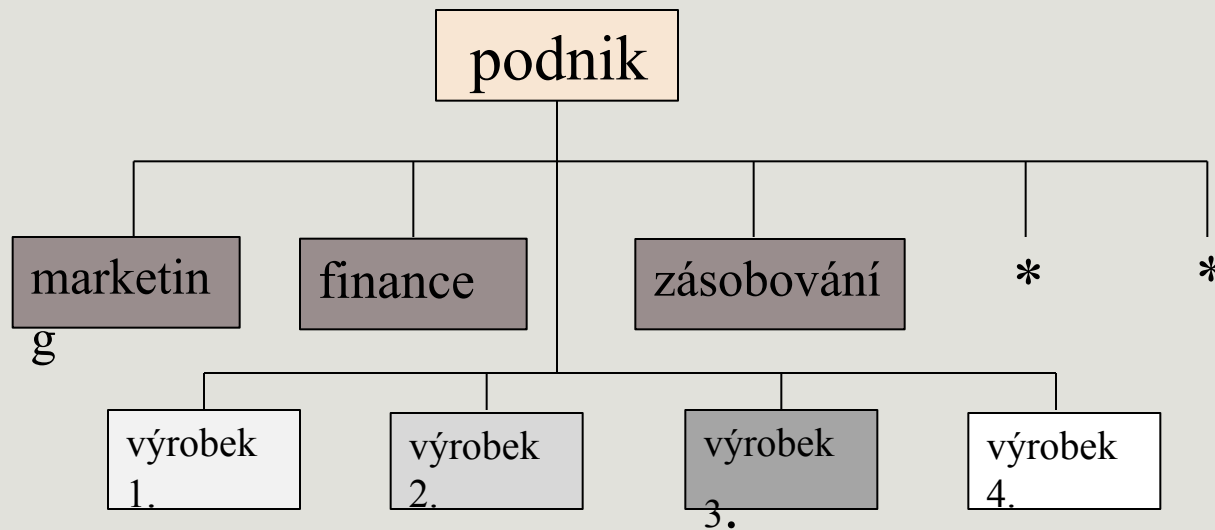
- typy organizační struktury
  - podle území

Organizační struktura

- typy organizační struktury
  - podle výrobků

Organizační struktura

- princip volby

$$V_t = a_v * q^n * Q * o$$

$$V_t > V_s \dots\dots \text{odvětvová organizační struktura}$$

Organizační struktura

$$n = \frac{\log a_0 - \log a_v - \log \rho}{\log q}$$

Řídící struktura

řídící struktura - *je tvořena řídícími pracovníky, kteří mají mezi sebou informační vazby.*

- **informační vazby:** vztahy pravomoci, kompetencí, podřízenosti a nadřízenosti, spolupráce.
- **řídící kapacita** - počet přímo podřízených konkrétního řídícího pracovníka.
- **průměrná řídící kapacita**

Průměrná řídicí kapacita - vypočet

$$q = n \sqrt{\frac{a_0}{\rho * a_v}}$$

q .... průměrná řídicí kapacita

n ... počet stupňů řízení

a_0 ... počet manuálních pracovníků v podniku

a_v ... počet vrcholových pracovníků

ρ ... koeficient rozšířené řídicí kapacity [ró]

Řídící struktura

□ faktory ovlivňující velikost řídicí kapacity:

- **subjektivní** - aktuální schopnosti zúčastněných lidí v řídicím vztahu; jejich odborná vzdělanost, všeobecná inteligence, motivovanost, loajalita k podniku.....
- **objektivní**
  - rozmístění podřízených
  - podobnost X nepodobnost funkcí
  - stejnorodost X různorodost funkcí

Typy řídicích struktur

1.útvarově řídicí struktura = funkcionální typ

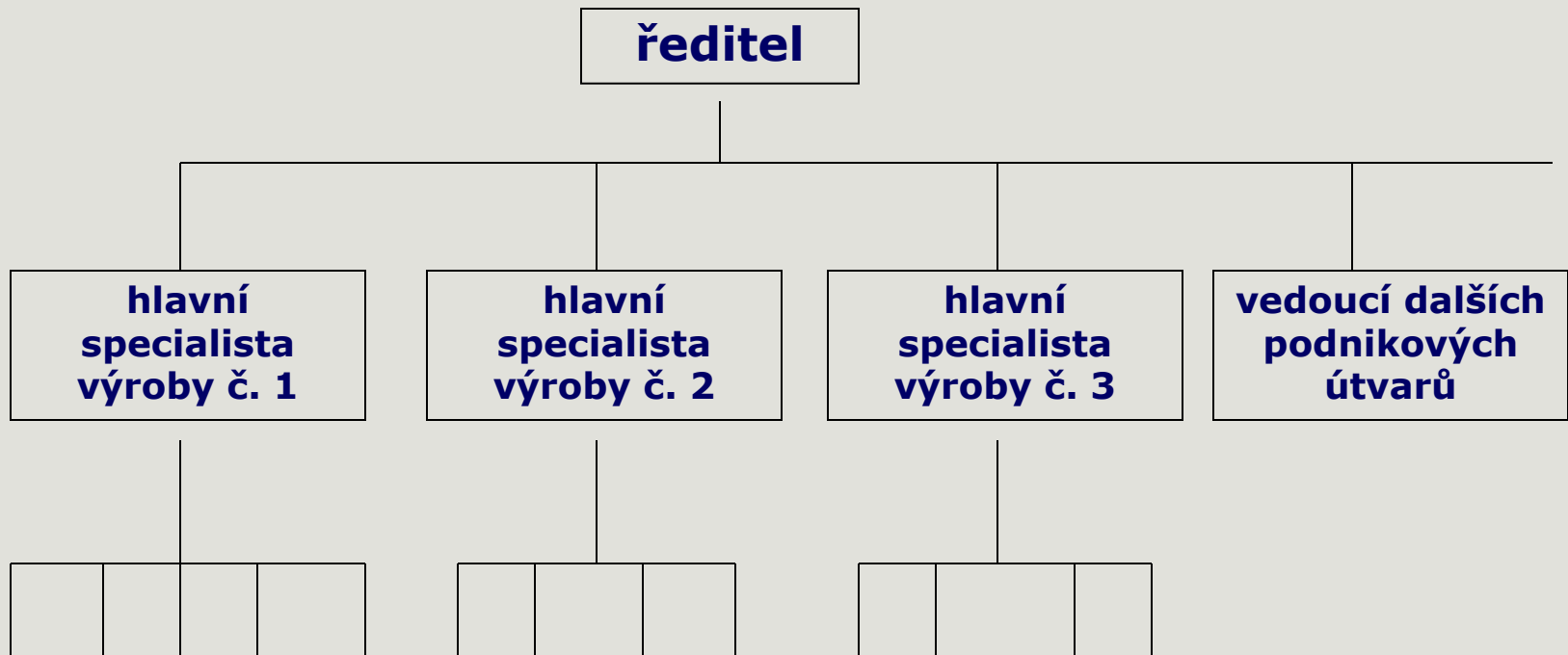
- + prosazování se specializace
- + jednoznačné vymezení nadřízenosti a podřízenosti
- nebezpečí vysoké preference jednotlivých funkcí v důsledku specializace
- vytváření dlouhých a složitých komunikačních cest

2.věcná řídicí struktura = divizionální typ

- + možnost koncepčního řízení vedoucích pracovníků z vlastních řad (zařazení manažerů)

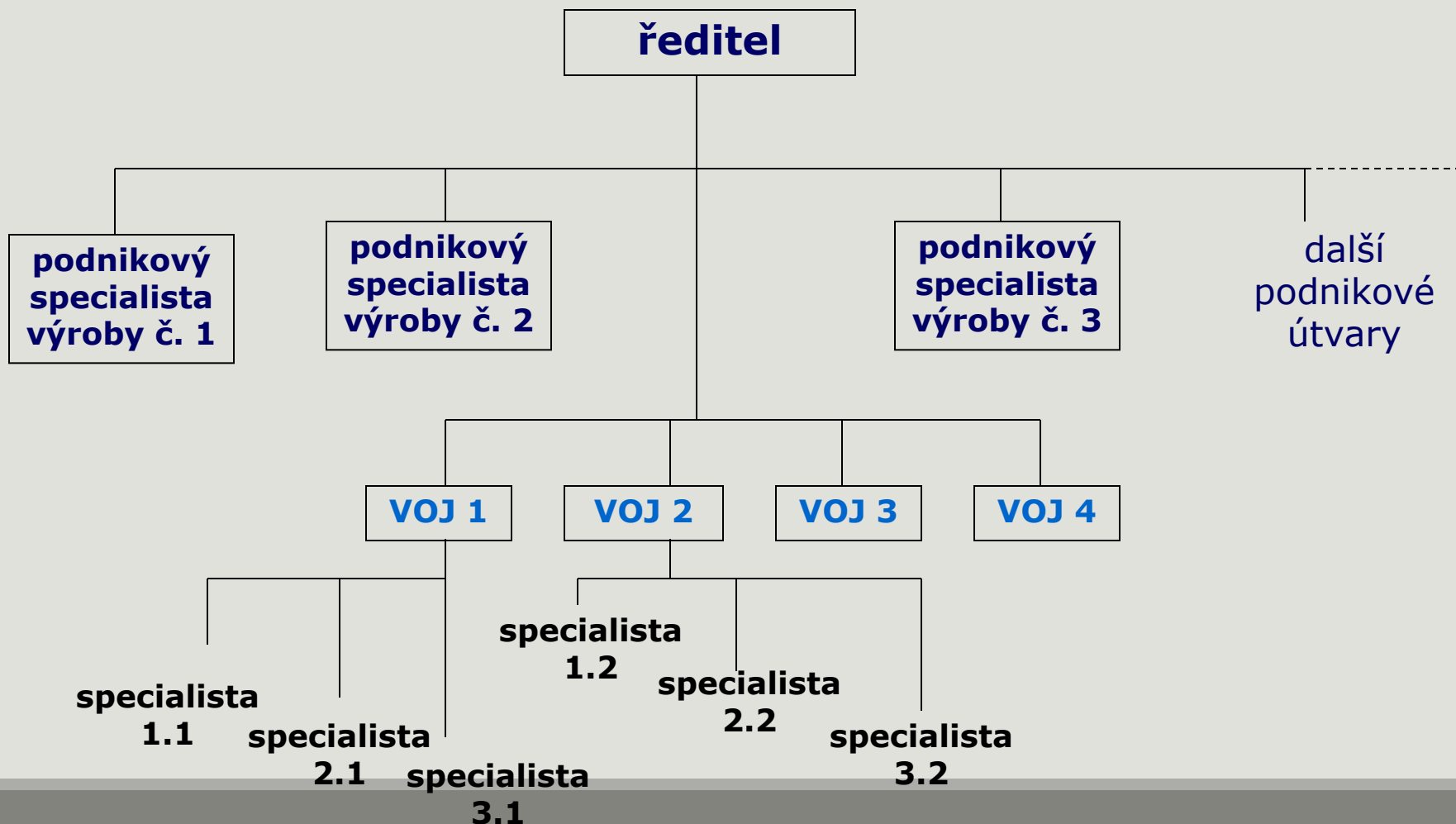
3. doplňkové typy řídicích struktur

Funkcionální typ řídicí struktury

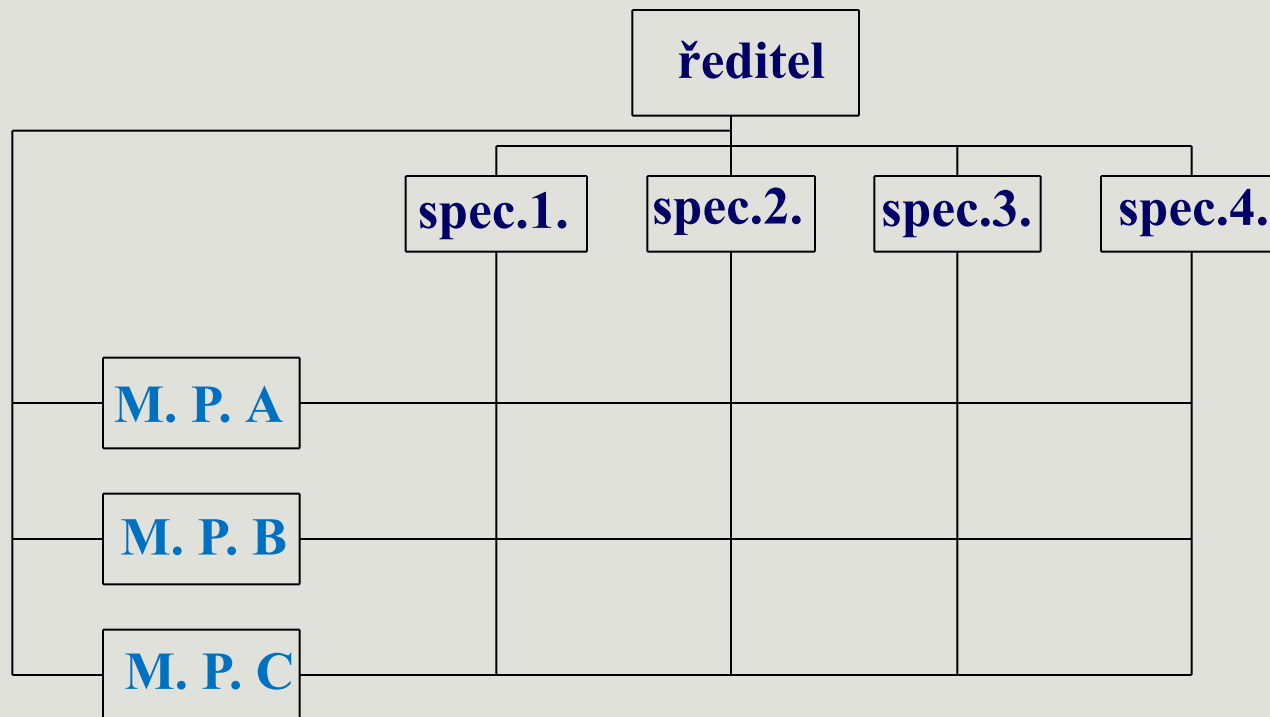
specialisté výroby č. 1, 2, 3 na nižších st. řízení

Divizionální typ řídicí struktury

Maticová řídicí struktura

Návrh typu řídicí struktury

$$m = \frac{\log(\alpha - \beta)}{\log(a - b)}$$

$m \geq n$ ....funkcionální typ řídicí struktury

$m < n$ ....divizionální typ řídicí struktury

Organizování

- formální vztahy a neformální vztahy

- konjunktivní vztahy ve skupině

- akomodace (přizpůsobování se sobě navzájem)
    - kooperace (spolupráce)
    - asimilace (postupné včleňování jednotlivců do skupiny)

- disjunktivní vztahy ve skupině

- soutěžení
    - soupeření
    - konflikt

Analýza neformálních vztahů

- společné cíle integrovaného seskupení osob
- spojení trvalejšími vztahy
- vzájemná závislost mezi členy skupiny
- možnost komunikace mezi členy skupiny
- společné normy, závazné pro chování členů
- vzájemná závislost sociálních rolí, dělba úkolů a činností z hlediska realizace cílů
- četnost vztahů

Analýza neformálních vztahů

- sociometrie
  - objektivní obraz vztahů mezi osobami v malých skupinách
  - výběr a odmítnutí

Jacob Levy Moreno (1889 – 1974)

Analýza neformálních vztahů

❖ ukazatelé individuální

- status – výběrový x odmítavý
- expanzivnost Člena

❖ ukazatelé skupinové

- skupinová expanzivnost
- koheze skupiny
- interakce

Analýza neformálních vztahů

□ individuální ukazatelé

- status výběrový

$$S_i^+ = \frac{\sum_{j=1}^{n-1} v_j}{n-1}$$

- expanzivnost člena

$$E_i = \frac{\sum_{i=1}^{n-1} v_i}{n-1}$$

Analýza neformálních vztahů

□ skupinové ukazatele

- expanzivnost skupiny

$$E = \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m v_{ij}}{n \times (n - 1)}$$

- koheze skupiny

$$K = \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m v_{ij}}{\frac{n \times (n - 1)}{2}}$$

- interakce skupiny

$$I = \frac{n - x}{n}$$

Analýza neformálních vztahů

---

charakter vztahů mezi členy skupiny

- $A \begin{array}{c} \longrightarrow \\ \longleftarrow \end{array} B$ dyadický pozitivní vztah
- $A \longrightarrow B$ jednostranný výběr
- $A \begin{array}{c} \longrightarrow \\ \cdots\longleftarrow \end{array} B$ vztah opačný
- $A \quad B$ vztah indiferentní
- $A \cdots\longrightarrow B$ jednostranné odmítnutí
- $A \begin{array}{c} \cdots\longrightarrow \\ \cdots\longleftarrow \end{array} B$ dyadický negativní vztah

Analýza neformálních vztahů

□ typy členství ve skupině

- psychologické členství $S+ > 0,5$ $E > 0,5$
- marginální členství $S+ > 0,5$ $E < 0,2$
- preferenční vztah $S+ < 0,2$ $E > 0,5$
- psychologické nečlenství $S+ < 0,2$ $E < 0,2$
- pozitivní jádro skupiny

Kvalifikace

- souhrn vlastností, schopností, dovedností
  - vztah k pracovní pozici

- měřitelné a neměřitelné složky
  - teoretická příprava
  - praxe

Kvalifikační struktura

- kvalifikační koeficient

$$K = \frac{D_s}{D_n}$$

D_s – doba odborné přípravy, která byla již absolvována

D_n – doba odborné přípravy nutná k dané činnosti

$K = 1$ ...kvalifikační předpoklady odpovídají kvalifikačním požadavkům

$K > 1$ ...kvalifikační předpoklady převažují nad kvalifikačními požadavky

$K < 1$ ...kvalifikační předpoklady neodpovídají kvalifikačním požadavkům

Kvalifikační struktura

	$j = 1, 2, 3, \dots, n$				s
$i = 1$	x_{11}	x_{12}	$\vdots$	$\vdots$	x_{1s}
2	x_{21}	x_{22}	$\vdots$	$\vdots$	x_{2s}
$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	i	$\vdots$	$\vdots$
n	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	x_{nn}	x_{ns}
s	x_{s1}	x_{s2}	$\vdots$	x_{sn}	x_{ss}

Kvalifikační struktura – příklad

- diagonála – optimálně zařazení pracovníci
- nad diagonálou – pracovníci podhodnocení
- pod diagonálou – pracovníci nadhodnocení

	V	ÚS	SO	Z	Σ
VŠ	4	3	—	—	7
ÚS	5	6	1	—	12
SO	—	—	2	4	6
Z	—	—	—	—	—
Σ	9	9	3	4	ΣΣ

Kvalifikační struktura – příklad

Orientační výpočet bez započítání odborné praxe

$$K = \frac{7 \times 9 + 12 \times 4 + 6 \times 2}{9 \times 9 + 9 \times 4 + 3 \times 2 + 4 \times 0}$$

$$K = \frac{123}{123} = 1$$

$$N = \frac{5}{25} = 0,2 \text{ (20\%)} \quad P = \frac{8}{25} = 0,32 \text{ (32\%)}$$

Kvalifikační struktura

---

koeficient výkonnosti řízení

$$K_{vř} = \frac{p \cdot (n - s)}{V_s - 20}$$

p...konstantní faktor vyjadřující takové časové období, po které musí manažer setrvat v jednotlivých funkcích od nejnižšího stupně řízení.

$$p = \frac{V_p}{n}$$

V_p – produktivní doba činnosti (cca 40 let)

n – počet stupňů řízení

s – skutečně zastávaný stupeň řízení

V_s – skutečný věk

Kvalifikační struktura

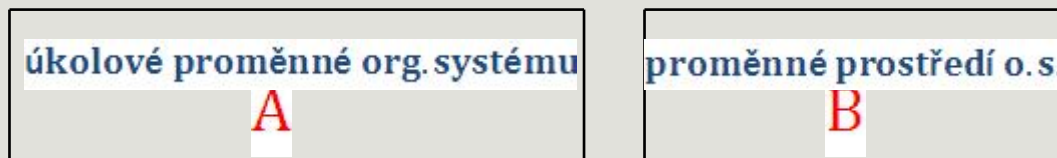
---

možnosti výpočtu:

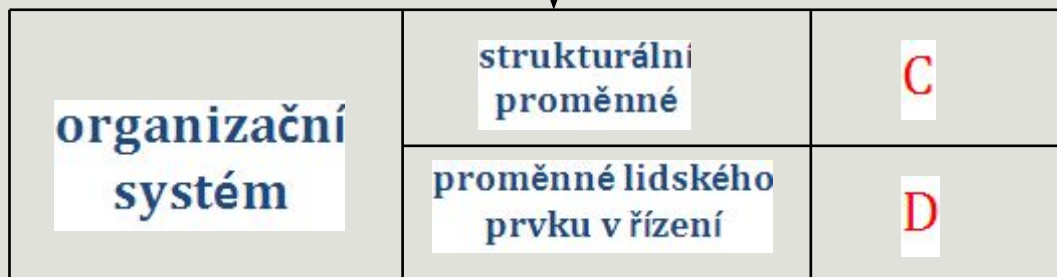
- Záleží na tom, jak ohodnotíme význam teoretického vzdělání a praxe v jejich vzájemném poměru.
- VŠ = 9 bodů, ÚSO = 4 body, SO = 2 body, Z = 0 bodů
- absolvování 5 let odborné praxe = +1 kvalifikační bod
- Každá organizace může hodnotit přínos teoretické přípravy a praxe podle svých zkušeností.

Chování organizačního systému

☐ nezávisle proměnné

☐ zprostředkující

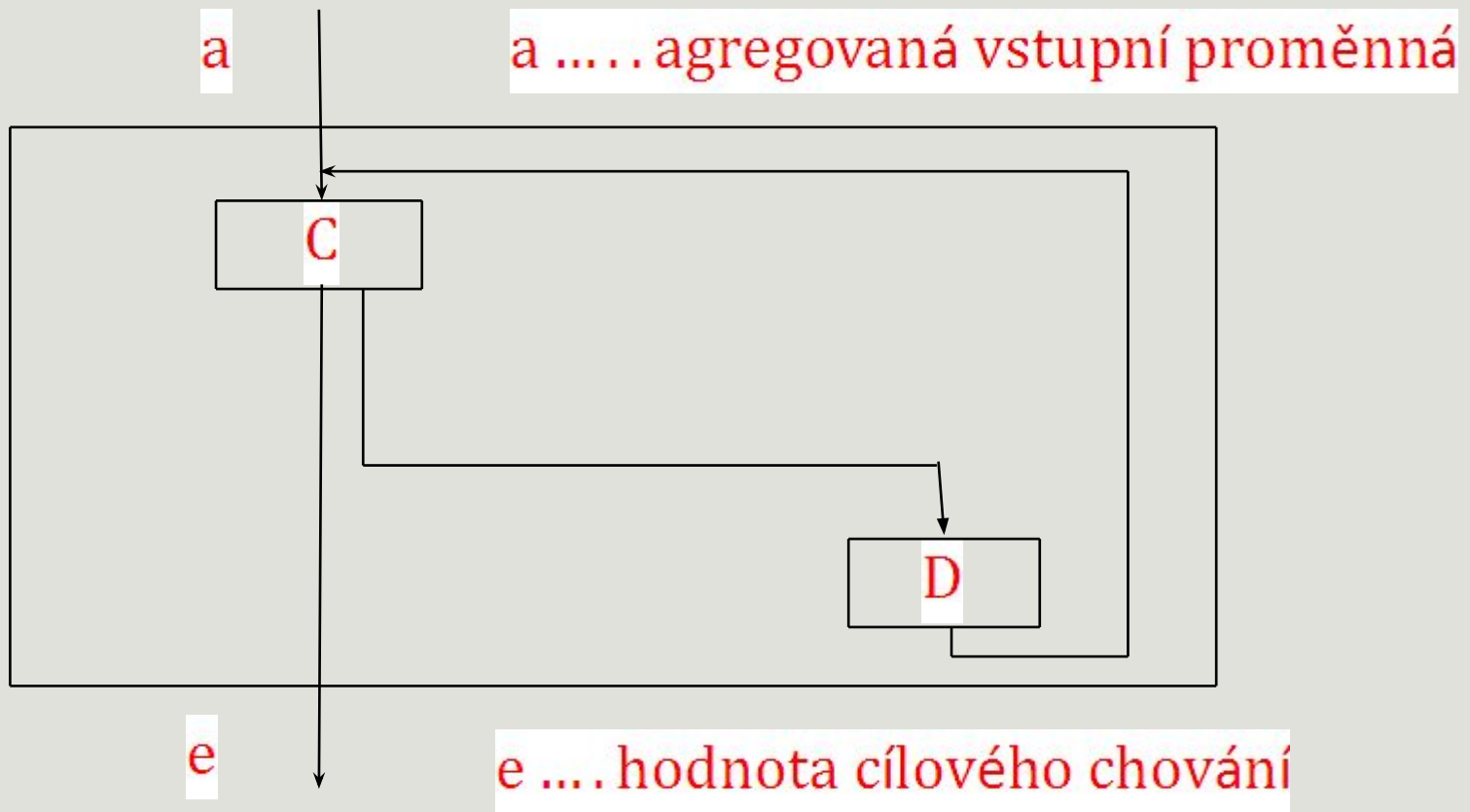

☐ závisle proměnné

Chování organizačního systému

Chování organizačního systému

$$e = \frac{C}{1 + CF} \times a$$

$$F = 1 - D$$